

TOIMINTAOHJE AMMATTILAISILLE

Lapseen tai nuoreen kohdistuvan väkivaltaepäilyn tilanteisiin

Barnahus

VERSIO 6/2026

Alueesi yhteystiedot

Sosiaalihuolto

Kiireelliset ilmoitukset:

Ei-kiireelliset ilmoitukset:

Poliisi

Virka-aikaan:

Ilta-aikaan ja viikonloppuisin:

Tutkintapyyntö (konsultoi ennen ilmoituksen tekemistä):

Somaattiset tutkimukset

Oman alueen keskussairaalan päivystys:

OYS: OYSin SERI/PAPI-lääkäri (virka-aikaan p. 050 304 1723, päivystysaikana p. 040 5108954)

Seri-tukikeskus

Oman alueen seri-tukikeskus:

Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksikkö, OYS

Virka-aikaan: p. 0400 251 136 ja lastenjanuortenoikpsyk@pohde.fi

Toimintaohjeen tavoite

Tämä ohje on suunnattu terveydenhuollossa, sosiaalihuollossa, opetustoimessa, varhaiskasvatuksessa ja nuorisopalveluissa työskenteleville sekä muille lasten tai perheiden kanssa toimiville ammattilaisille. Ohjeessa käsitellään tilanteita, joissa epäillään alaikäiseen kohdistuvaa fyysistä, henkistä tai seksuaaliväkivaltaa tai hoidon laiminlyöntiä.

Ohje on laadittu yhteistyössä Barnahus-hankkeen ja eri viranomaisten kanssa. Tämä ohje noudattaa kansallisten suositusten, THL:n lastensuojelun ohjeiden ja Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelman 2026–2033 suuntaviivoja.

Lapseen kohdistuneen väkivaltaepäilyn herätessä vaaditaan **monialaista viranomaistyöskentelyä, jossa yhteistyö ja tiedonvaihto jo epäilyn selvittämisen varhaisvaiheessa** muodostavat tärkeitä edellytykset lapsen ja perheen palvelupolun onnistumiseksi. Viranomaisten vastuut jakautuvat karkeasti siten, että:

- **Poliisi** kerää tietoa mahdollisen rikoksen selvittämiseksi ja varmistaa että lapsi/perhe ohjautuu tuen piiriin.
- **Sosiaalihuollossa** arvioidaan lapsen suojelun tarve, tehdään palvelutarpeen arvio ja järjestetään tarvittavat palvelut.
- **Terveydenhuollossa** arvioidaan ja toteutetaan lapsen ja perheen tarvitsemat tutkimus- ja hoitotoimenpiteet sekä suoritetaan poliisin pyytämät tutkimukset.

Sisällysluettelo

Ohjeet epäilyn heräämisen tilanteisiin	5
Huolen herääminen lapsen oireilun ja käyttäytymisen perusteella.....	6
Väkivaltaepäilyn herääminen	7
1. Epäilyn ilmitulo, kertomuksen vastaanottaminen	8
1.1. Kun lapsi/nuori kertoo väkivallasta	8
1.2. Kun väkivaltaepäily herää fyysisten vammojen perusteella.....	9
2. Vanhempien ja lapsen/nuoren informoiminen.....	10
3. Lastensuojeluilmoitus.....	11
4. Ilmoitus poliisille	12
5. Kirjaaminen	13
6. Somaattinen tutkimus	14
6.1. Somaattiseen tutkimukseen ohjautuminen	16
6.2. Somaattiseen tutkimukseen ohjautuminen ja kiireellisyys: alle 16-vuotiaan pahoinpitelyepäily	17
6.3. Somaattiseen tutkimukseen ohjautuminen ja kiireellisyys: 16-18-vuotiaan pahoinpitelyepäily	18
6.4. Somaattiseen tutkimukseen ohjautuminen ja kiireellisyys: alle 16-vuotiaan seksuaaliväkivaltaepäily	19
6.5. Somaattiseen tutkimukseen ohjautuminen ja kiireellisyys: 16-18-vuotiaan seksuaaliväkivaltaepäily	20
7. Lapsen välittömän turvallisuuden arviointi	21
8. Psykososiaalinen ensivaiheen tuki, hoidon tarpeen arviointi ja palveluohjaus	23
8.1. Psykososiaalinen ensivaiheen tuki	23
8.2. Kuka järjestää ensivaiheen psykososiaalista tukea?	24
8.3. Työskentely lapsen ja perheen kanssa esitutkinnan ollessa kesken.....	25
8.4. Arviointi	26
8.5. Hoitoonohjaus	27
9. Tietoa lapsen johdateltavuudesta	28
10. Lisätietoa fyysisistä vammoista	30
11. Lapsen seksuaalinen käyttäytyminen	31
12. Lapsen aggressiivinen käyttäytyminen	32
13. Lisätietoa verkossa nuorten parissa työskenteleville	33
14. Koulutuksia ja materiaalia työskentelyyn lasten/nuorten ja perheiden kanssa	36
15. Lähteet	38

Ohjeet epäilyn heräämisen tilanteisiin

A) Huolen herääminen lapsen oireilun ja käyttäytymisen perusteella

Huoli lapsen ja/tai perheen tilanteesta voi herätä esimerkiksi lapsen oireilun tai käyttäytymisen perusteella. **Selkeää viitettä lapseen kohdistuneesta väkivallasta ei ole tullut esille**, mutta lapsen vointi ja tilanne edellyttävät tarkempaa selvittelyä.

LISÄTIETOA

B) Väkivaltaepäilyn herääminen

Epäily lapseen kohdistuneesta väkivallasta voi herätä muun muassa seuraavilla tavoilla:

- lapsi/nuori kertoo väkivallasta tai hoidon laiminlyönnistä
- joku muu henkilö kertoo lapseen kohdistuneen väkivaltaa tai laiminlyöntiä
- on olemassa viesti, kuva tai muu todiste
- lapsella/nuorella on fyysisiä vammoja ([Lisätietoa fyysisistä vammoista](#))

LISÄTIETOA

Huolen herääminen lapsen oireilun ja käyttäytymisen perusteella

On tilanteita, joissa lapsi voi **oireilla** ja perhetilanteessa on **kuormittavia tekijöitä**, mutta selkeitä viitteitä kaltoinkohtelusta ei kuitenkaan ole havaittu. Psyykkinen oireilu voi olla merkki koetusta väkivallasta, mutta sen taustalta voi löytyä myös monia muita syitä. Nämä tilanteet vaativat joka tapauksessa pysähtymistä ja moniammatillista työotetta sekä pyrkimystä mahdollisimman avoimeen vuorovaikutukseen perheen ja lapsen kanssa.

Mikäli työskentelyn aikana tulee esille viitteitä lapseen kohdistuvasta väkivallasta tai hoidon laiminlyömisestä, siirry osioon:

[B Väkivaltaepäilyn herääminen](#)

Lapsen seksuaalinen käyttäytyminen

Joskus epäily seksuaaliväkivallasta voi herätä tilanteessa, jossa lapsella on huomiota herättävää seksuaalista käyttäytymistä. Pelkän seksuaalisen käyttäytymisen perusteella ei kuitenkaan voida tehdä johtopäätöksiä lapsen joutumisesta seksuaaliväkivallan kohteeksi, vaikka se voikin olla yksi mahdollinen tapa oireilla uhriksi joutumista. [Lisätietoa lapsen seksuaalisesta käyttäytymisestä](#)

Lapsen aggressiivinen käyttäytyminen

Joskus epäily lapsen joutumisesta väkivallan kohteeksi voi herätä tilanteissa, joissa lapsella on ikätasosta poikkeavaa väkivaltaista käyttäytymistä ja/tai puheita. Lapsilla esiintyvän aggressiivisen käyttäytymisen taustalla voi olla lapseen kohdistunutta kaltoinkohtelua, mutta taustalla voi olla myös muita lapseen, vanhemmuuteen tai ympäristöön liittyviä tekijöitä. [Lisätietoa lapsen aggressiivisesta käyttäytymisestä](#)

Mikäli viitteitä väkivallasta ei ole, mutta sinulla herää huoli lapsen hyvinvoinnista, tee lastensuojeluilmoitus viipymättä (3. Lastensuojeluilmoitus). Jos tilanne on kiireellinen, tee lastensuojeluilmoitus soittamalla sosiaali- ja kriisipäivystykseen. Jollet ole varma, kuinka akuutti tilanne on, voit konsultoida sosiaali- ja kriisipäivystystä.

[14. Koulutuksia ja materiaalia työskentelyyn lasten/ nuorten ja perheiden kanssa](#)

[Palaa sisällysluetteloon](#)

Väkivaltaepäilyn herääminen

Mikäli lapsen tai muiden henkilöiden puheet tai muut todisteet herättävät epäilyn väkivallasta, on tärkeää huomioida kaikki seuraavat pääkohdat (1-8.):

1. Epäilyn ilmitulo, kertomuksen vastaanottaminen

2. Vanhempien ja lapsen/nuoren informointi

3. Lastensuojeluilmoitus

4. Ilmoitus poliisille

5. Kirjaaminen

6. Somaattinen tutkimus

7. Lapsen välittömän turvallisuuden arviointi

8. Psykososiaalinen ensivaiheen tuki, hoidon tarpeen arviointi ja palveluohjaus

[Palaa sisällysluetteloon](#)

1. Epäilyn ilmitulo, kertomuksen vastaanottaminen

1.1. Kun lapsi/nuori kertoo väkivallasta

Järjestä rauhallista kahdenkeskistä aikaa lapsen kanssa, mikäli hän ryhmässä tai muussa hankalassa tilanteessa kertoo jotain kokemaansa väkivaltaan liittyvää.

Kiinnitä huomiota omaan keholliseen läsnäoloon. Pyri olemaan mahdollisimman rauhallinen ja välittämään turvallisuuden tunnetta lapselle.

Huomioi, että lapsen kertomus ja hänelle esitetyt kysymykset on hyvä kirjata välittömästi ylös jo lapsen kanssa keskustellessasi, mikäli tämä on mahdollista. Lisätietoa kirjaamisesta kohdassa

[5. Kirjaaminen.](#)

Ota lapsen kertomus vastaan ja sano, että on hyvä ja tärkeää, että hän kertoo asioistaan.

Voit toistaa mitä lapsi on sanonut ja rohkaista häntä kertomaan lisää. Esimerkiksi: "Sanoit, että x. Kerro siitä lisää". Tarkoituksena ei ole saada esille kaikkia tapahtuman yksityiskohtia, vaan selvittää vain sen verran, että koossa on tarpeelliset tiedot tutkintapyyntöä ja lastensuojeluilmoitusta varten (Mitä tapahtui? Missä? Milloin? Ketä oli paikalla? Kuka teki mitä? Kenelle tapahtumista on kerrottu?).

Käytä samoja sanoja, joita lapsi on itse käyttänyt ja varmista, että ymmärrät mitä ne tarkoittavat. Esimerkiksi: "Sanoit läsäytti, mitä se tarkoittaa?"

Vältä voimakkaita kantaa ottavia ja tuomitsevia kommentteja sekä vahvoja tunnereaktioita lapsen kertomaan.

Vältä tuomasta keskusteluun asioita, joita lapsi itse ei ole maininnut. **Huomaa omien ennakkokäsityksesi vaikutus keskusteluun.**

Lapsen kuullen tulee välttää asiasta puhumista aikuisten tai muiden lasten kesken. Mikäli esimerkiksi huoltaja puhuu tapahtumista lapsen kuullen, on hänet hyvä kohteliaasti keskeyttää ja järjestää mahdollisuus puhua erikseen.

Vältä useita toistuvia jututtamisia lapsen kanssa, mikäli on jo selvää, että ilmoituskynnys on ylittynyt.

Myös vanhempia on hyvä ohjeistaa olemaan kyselemättä lapselta tapahtumien kulusta, mutta toisaalta vanhemman on tärkeä olla saatavilla ja tukena mikäli lapsi itse tuo esiin halua puhua asiasta. Myös aikuisen tarve puhumiselle on hyvä huomioida ja pyrkiä järjestämään sille aikaa.

[9. Tietoa lapsen johdateltavuudesta](#)

[13. Lisätietoa nuorten chat-palveluissa työskenteleville](#)

[Työkalu keskusteluun lapsen tai nuoren kanssa väkivaltaepäilystä \(Barnahus\)](#)

1.2. Kun väkivaltaepäily herää fyysisten vammojen perusteella

Huoli lapseen kohdistuneesta väkivallasta voi nousta fyysisten vammojen perusteella. Epäilyn väkivallasta voi herättää esimerkiksi vammojen sijainti tai niiden määrä. Huomaa, että näissä tilanteissa tulee aina myös pohtia, onko vammoille olemassa jokin muu selitys kuin väkivalta.

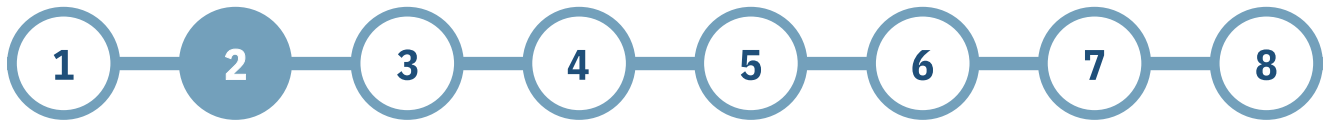
Kun fyysinen vamma herättää huolen väkivallasta, toimi seuraavasti:

- Työntekijän on hyvä pysyä tilanteessa rauhallisena (Ks. lisää vinkkejä kohdasta: [1. Epäilyn ilmitulo, vastaanottaminen](#)).
- Kysy lapselta vammojen alkuperästä neutraalisti ja johdattelematta, esimerkiksi ”mistä sinulle on tullut tämä jälki?”. Kannusta lasta kertomaan asia omin sanoin.
- Kirjaa ylös havaitut vammat ja niiden sijainti. Mikäli mahdollista, ota valokuvat vammoista mahdollisimman pian. Kirjaa sanatarkasti ylös myös tilanteessa mahdollisesti käydyt keskustelut.
- Tee tarvittavat ilmoitukset viipymättä ([3. Lastensuojeluilmoitus](#), [4. Ilmoitus poliisille](#)), ja noudata saamiasi ohjeita.

Sosiaalihuollon ammattilaisten on tärkeää arvioida yhteistyössä poliisin kanssa, onko lapsi tarpeen ohjata väkivaltaepäilyn vuoksi somaattisiin tutkimuksiin. Somaattisiin tutkimuksiin ohjautumisesta ja niiden kiireellisyydestä sekä terveydenhuollon ammattilaisille tarkoitetut tarkemmat ohjeet löytyvät luvusta [6. Somaattinen tutkimus](#). Tutustu myös tarvittaessa toimintaohjeen osioon [10. Lisätietoa fyysistä vammoista](#).

[Fyysisen väkivallan tunnistaminen \(Barnahus\)](#)

[Palaa sisällysluetteloon](#)

2. Vanhempien ja lapsen/nuoren informoiminen

Mikäli herää sellainen lapsen kohdistunut väkivaltaepäily, jossa **vanhemmat tai jompikumpi heistä on epäiltynä, vanhemmille ei tule lähtökohtaisesti kertoa** heränneestä epäilystä. Yleisen käytännön mukaan vanhempia pääsääntöisesti informoidaan lastensuojeluilmoituksen tekemisestä, mutta perheensisäisissä rikosepäilyissä näin ei tule toimia.

Kaltoinkohtelusta epäiltynä olevalle vanhemmalle menevä tieto lapsen kertomuksesta voi äärimmäisessä tilanteessa asettaa lapsen vaaraan. Useissa tapauksissa se voi tarkoittaa, että lapsen puheisiin pyritään vaikuttamaan. Epäily voi myös tuhota olemassa olevaa todistusaineistoa. Vanhemmalle kertomisen välttämistä on harkittava myös silloin, jos lapsi kertoo sisaruksen tai muun lähisukulaisen taholta tapahtuneesta väkivallasta.

Usein **sosiaalihuollossa** on selvitettävä lapsen tilannetta jo hyvin varhaisessa vaiheessa yhteistyössä vanhempien kanssa. Tutkinna suojaamiseksi asiasta (mm. aikataulu, prosessien yhteensovitus) voi olla hyvä neuvotella poliisin kanssa ennen yhteydenottoa vanhempiin.

Mikäli lapsi kertoo väkivallasta **perheen ulkopuolisen henkilön taholta**, vanhempia voidaan yleensä informoida tavanomaisten käytänteiden mukaisesti. Vaikka ilmoitusvelvollisuus on sillä ammattihenkilöllä, jonka tietoon rikosepäily on tullut, myös huoltaja voi tehdä rikosilmoituksen. Nuoruusikäistä itseään voi myös kannustaa asiassaan osallisuuteen rikosilmoituksen tekemisessä. **Ilmoitusvelvollisen henkilön on kuitenkin aina tehtävä ilmoitus myös itse.**

Kouluikäiselle lapselle ja nuorelle on aina kerrottava, että työntekijä välittää asian tiedoksi muille viranomaisille, sekä selvennettävä kenelle ja minkä vuoksi. Lapselle kerrotaan, että asia on niin tärkeä, että aikuisten täytyy selvittää sitä lisää, jotta lasta voidaan auttaa. Mitä vanhemmasta lapsesta on kyse, sitä tärkeämpää on kertoa mahdollisimman tarkasti

prosessin kulku. Tietoa viranomaisprosessien etenemisestä on hyvä annostella sopivissa määrin ja oikein ajoitettuna, ettei se pelästytä nuorta. Nuorelle voi olla hyvä myös kerrata luottamuksellisuuteen ja salassapitoon liittyviä säädöksiä sekä kertoa ketkä saavat tietää epäilystä ilmoittamisen jälkeen. Oppaita ja ohjeita rikosprosessiin, sekä mahdollisuuden yhteydenottoon tarjoaa [Rikosuhripäivystys](#).

Joskus nuori ei halua, että työntekijä kertoo asiasta vanhemmille tai muille viranomaisille. Nuorelle voi tällöin kertoa, että vaikka työntekijä on viran puolesta velvoitettu tekemään ilmoitus, nuorella on edelleen oikeus päättää itse, mitä haluaa kertoa poliisille. Vastikään tapahtuneissa teoissa ja mikäli nuori elää epäillyn tekijän kanssa, voi ilmoittamisesta ensin keskustella rauhassa nuoren kanssa, mutta ilmoitus on silti tehtävä viipymättä. Jos tapahtuneesta on pidempi aika, eikä rikoksen uusiutumisen vaaraa ole, voi käyttää enemmän aikaa kertomisen esteiden työstämiseen. Nuoren kanssa voi käydä läpi, mitä pulmia hän näkee kertomisessa olevan, miten hän kokee ilmoittamisen vaikuttavan hänen elämäänsä sekä miten ilmoittaminen vaikuttaa nuoren ja työntekijän väliseen luottamukseen. Myös oireiden hallintaan liittyvä työskentely voi auttaa asiassa etenemisessä.

Joskus työntekijä voi olla itsekkin epävarma siitä, mitä seuraavaksi tapahtuu, mutta epävarmuutta ei saa välittää lapselle. On hyvä sopia mahdollisuuksien mukaan seuraava tapaaminen tai puhelinaika ennen kuin tapaaminen päättyy. Lapsen/nuoren kanssa on myös hyvä sopia, kenen aikuisen puoleen hän voi tarvittaessa kääntyä tapaamisten välillä.

Päiväkotikiikiselle lapselle riittää, kun hänelle kerrotaan, että hänen kertomansa asiat ovat tärkeitä ja aikuiset selvittävät nyt asioita. Tällöinkin on syytä käydä läpi, kenen puoleen lapsi voi kääntyä, mikäli haluaa puhua lisää asiasta.

[Palaa sisällysluetteloon](#)

3. Lastensuojeluilmoitus

Käytännössä kaikilla lasten ja nuorten kanssa työskentelevillä ammattilaisilla on **lastensuojelulain mukainen (417/2007, 25 §) velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus**, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Kirjatessasi lastensuojeluilmoitusta on tärkeää keskittyä ensikäden tietoon ja konkreettisiin havaintoihin omien tulkintojen, oletusten tai arvioiden sijaan. Konkreettisten havaintojen (esim. jokin tapahtuma tai tilanne, henkilön käyttäytyminen ja toiminta, lapsen kertoma asia sanatarkasti) aukikirjoittaminen lisää ilmoituksessa olevan informaation määrää ja on paras tapa välittää huolenaihe ammattilaiselle arvioitavaksi. Kun ilmoitus on mahdollisimman informatiivinen, on ilmoituksen vastaanottajalla tällöin parempi mahdollisuus arvioida huolen aste ja vakavuus asian vaatimalla tavalla.

Esimerkki 1 (informatiivinen kirjaus):

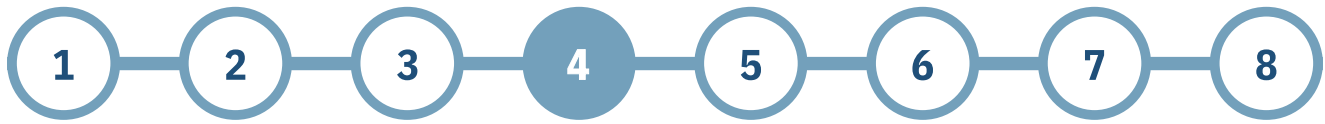
”Lapsi kertoo, että häntä pelottaa mennä äidin luokse viikonloppuna. Kysyttäessä syytä lapsi kertoo äidin juovan kaljaa. Kysyttäessä mitä sitten tapahtuu, lapsi vastaa äidin huutavan, olevan vihainen ja vain nukkuvan.”

Esimerkki 2: ”Lapsi kokee olonsa turvattomaksi äidin luona ja pelkää.”

Tee lastensuojeluilmoitus viipymättä. Kiireellisessä tilanteessa tee lastensuojeluilmoitus soittamalla sosiaali- ja kriisipäivystykseen. Ilmoitus tulee tehdä **sen henkilön toimesta, jolla on ensikäden tieto asiasta**, joten ilmoituksen tekemistä ei voi siirtää toiselle työntekijälle tai esihenkilölle. Jollet ole varma, kuinka kiireellinen tilanne on tai onko ilmoitukselle tarvetta, **voit aina konsultoida sosiaali- ja kriisipäivystystä ilman lapsen tunnistetietoja.** Lastensuojeluilmoitus on tehtävä huolen herätessä, vaikka lapsi olisi jo asiakkaana sosiaalipalveluissa.

[Lastensuojelun ohjeet: Lastensuojeluilmoitus \(THL\)](#)

[Palaa sisällysluetteloon](#)

4. Ilmoitus poliisille

Käytännössä kaikilla lasten ja nuorten kanssa työskentelevillä ammattilaisilla on **lastensuojelulain mukainen (417/2007, 25 §) velvollisuus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille**, kun heillä on tehtävässään tietoon tulneiden seikkojen perusteella syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu seksuaali- tai väkivaltarikos. Ilmoitusvelvollisuus koskee [rikoslaissa](#):

1. seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädettyjä tekoja (luku 20) sekä
2. henkeen tai terveyteen kohdistuvia rikoksia (luku 21), joissa enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta (kuten pahoinpitely, heitteillepano, törkeä pahoinpitely, ja muut vakavat väkivaltarikokset).

Poliisi toivoo, että heitä konsultoidaan puhelimitse aina ennen ilmoituksen tekemistä. Konsultaatiota/ilmoitusta tehtäessä rikoksesta tai rikosnimikkeestä ei tarvitse olla varma, vaan riittää, että päätyy huoollisen harkinnan ja havaintojen perusteella siihen, että epäilee rikosta.

Ilmoituksen tekee aina se ammattihenkilö, joka tiedon on ensikädessä saanut. Ilmoitus pohjana voi käyttää [THL:n lapsiin kohdistuneiden rikosepäilyjen ilmoituslomaketta](#). Joillain alueilla poliisi on laatinut oman ilmoitus pohjan. Kaikkia lomakkeessa kysytyjä tietoja ei useimmiten ole mahdollista saada tietoon vielä ilmoituksentekovaiheessa. Konsultoidessasi poliisia, varaudu soittaessasi esittämään ilmoitus pohjassa kysytyt asiat. Konsultoinen voi tehdä myös kertomatta lapsen nimeä. Ilmoituksen voi tehdä myös [poliisi.fi-palvelussa](#), jos käyttäjällä on tähän työnantajan myöntämät Suomi.fi-valtuudet.

Jos epäilet lapsen joutuneen äskettäin väkivaltarikoksen kohteeksi, tee ilmoitus poliisille välittömästi. Mikäli kyse on vanhasta tapahtumasta, eikä lapsi ole enää vaarassa, asialla ei ole välitöntä kiirettä. Tilanne on kuitenkin tärkeää selvittää mahdollisimman pian.

Ilmoitusvelvollisuus koskee tilanteita, joissa väkivallan uhri on edelleen alaikäinen. Ilmoitusvelvollisuus ei siis koske tilannetta, jossa uhri on jo täyttänyt 18 vuotta, vaikka teko olisi tapahtunut uhrin ollessa alaikäinen. Näissä tilanteissa uhri voi tehdä itse rikosilmoituksen [poliisin sähköisen asioinnin kautta](#). Työntekijä voi auttaa häntä ilmoituksen tekemisessä.

Ilmoitusvelvollisuus ei poistu, vaikka epäilty tekijä olisi alaikäinen. Poliisi voi selvittää tapahtunutta, vaikkei se johtaisikaan esitutkintaan. Poliisi tekee paljon yhteistyötä esimerkiksi lastensuojelun kanssa ja myös sosiaalihuollon näkökulmasta on usein hyötyä siitä, että poliisi selvittää tapahtumia. Alle 15-vuotiaalle ei voi tulla rikosoikeudellisia seuraamuksia, mutta hän voi joutua korvaamaan aiheuttamansa vahingot.

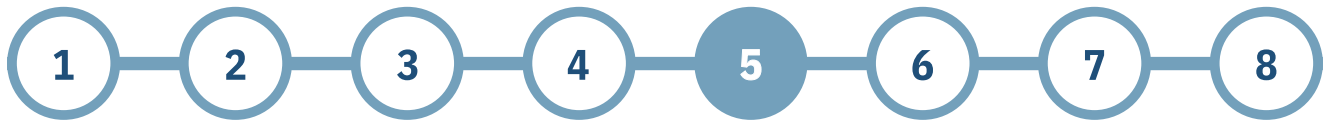
Ensisijaisesti väkivaltaepäilyn selvittäminen on poliisin tehtävä, mutta joissakin tilanteissa poliisi voi pyytää ilmoittajaa selvittämään asiaa lisää ennen ilmoituksen tekemistä. Mikäli olet epävarma siitä, millä tavalla tai kysymyksillä asiaa on hyvä selvittää lisää, tutustu tämän ohjeen osioon [9. Tietoa lapsen johdateltavuudesta](#), tai konsultoi lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksikköä (kysymysmuotoilujen ja muutoin esitutinnan huomioimisen osalta). Myös poliisia voi konsultoida matalalla kynnyksellä tarvittaessa uudelleen.

Ilmoituksen saatuaan poliisi selvittää tutkinnan käynnistämisen edellytykset ja niiden täytyessä aloittaa tutkinnan. Epäilyn herätessä on poliisille ilmoittamisen lisäksi tehtävä myös lastensuojeluilmoitus. Vaikka poliisin kanta olisi, että *syytä epäillä rikosta* -kynnys ei ylity rikosilmoituksen tekemiseksi, lastensuojeluilmoituksen kynnys voi kuitenkin ylittyä ja ilmoitusvelvollisuus täyttyä.

[Lastensuojelun ohjeita: Milloin on tehtävä ilmoitus poliisille? \(THL\)](#)

[Lapsi- ja nuorisorikostutkinnan käsikirja \(Poliisihallitus, Barnahus\)](#)

[Palaa sisällysluetteloon](#)

5. Kirjaaminen

Mikäli sinulle kerrotaan väkivallasta, on tärkeää, että kirjaat kuulemasi asiat mahdollisimman pian. Asioiden muistaminen jälkikäteen on haastavaa ja alttiut virheille kasvaa. Kirjaa lapsen asiakirjoihin:

- Epäilyn syntymiseen johtaneet tekijät
- Tieto tehdyistä ilmoituksista (lastensuojeluilmoitus, ilmoitus poliisille). Tutkintapyyntö kirjautuu poliisin rikosilmoitusjärjestelmään ja lastensuojeluilmoitus sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmään, jolloin niitä ei tallenneta muihin asiakas- tai potilaskertomuksiin.
- Mahdolliset lapsen kanssa käydyt keskustelut. **Lasten puheita kirjattaessa on syytä käyttää samoja sanoja, mitä lapsi on itse käyttänyt, tuoda näkyväksi omat kysymykset ja kommentit sekä mikäli jokin osa tiedosta on tullut nonverbaalisesti.** Epäilyn heräämisen tilanne ja siinä käytyjen keskustelujen tarkat kuvaukset ovat usein tärkeää informaatiota, kun asiaa selvitetään tarkemmin mahdollisessa esitutkinnassa.

Esimerkki:

Lapsi kertoi: ”Se setä otti siitä kiinni ja kutitteli”, samalla lapsi hieroi ja näytti jalkojen väliä.

Vastaava tilanne epätarkasti kirjattuna:

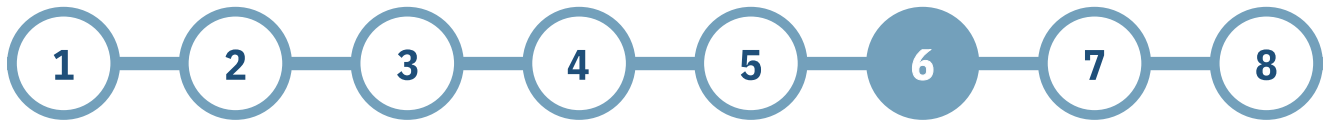
Lapsi kertoi sedän ottaneen hänen alapäästä kiinni ja kutittaneen sieltä.

Niissä palveluissa, joissa ei ole käytössä asiakasrekisteriä eikä asiakasmerkintöjä tehdä (esim. nuorisopalvelut), tiedot jäävät vain ilmoituksen vastaanottajan rekisteriin. Muut ammattilaiset tekevät kirjaukset omiin asiakasrekistereihinsä:

- **Terveystieteidenhuollossa** tiedot kirjataan lapsen potilaskertomukseen. Terveystieteidenhuollossa väkivaltaepäilyyn liittyvät kirjaukset on lähtökohtaisesti viivästettävä. Tämä tarkoittaa sitä, etteivät tiedot tule Omakantaan näkyviin lapsen huoltajille eivätkä lapselle itselleen heti, vaan erikseen määritellyn viiveen kuluttua. Poliisia voi konsultoida, milloin esitutkinta on sellaisessa vaiheessa, että lapsen potilastietoja voidaan luovuttaa nuorelle/huoltajalle. ([Lastensuojelun ohjeita, THL](#))
- **Sosiaalihuollossa** tiedot kirjataan lapsen asiakaskertomukseen ([Lastensuojelun ohjeita, THL](#)). Tällöin on huomioitava **perheen sisäisissä epäilyissä** huoltajan oikeus nähdä ja tilata lasta koskevia asiakirjoja. Mikäli alueella on käytössä asiakastietojärjestelmä, joka on yhteydessä Kantaan, tulee tiedot väkivaltaepäilyissä jättää keskeneräiseksi tai piilottaa/viivastää. Mikäli huoltaja tilaa sosiaalihuollon asiakaskirjoja, **on varmistettava, ettei asianosaisille luovuteta keskeneräiseen esitutkintaan liittyviä tietoja.**
- **Sivistys- ja kulttuuripalveluissa** väkivaltaepäilyyn liittyviä tietoja ei tallenneta omiin asiakastietojärjestelmiin, vaan tieto tallentuu ilmoituksen vastaanottajien rekistereihin.

[Lastensuojelun ohjeita: Rikosepäilyä koskevien tietojen kirjaaminen \(THL\)](#)

[Palaa sisällysluetteloon](#)

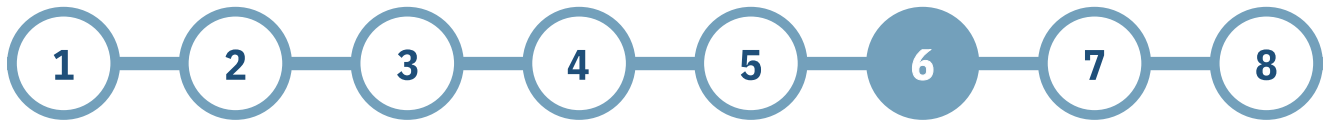
6. Somaattinen tutkimus

Lapsen somaattisella tutkimuksella väkivaltaepäilyn yhteydessä pyritään muun muassa:

- tarkistamaan lapsen terveydentila
- dokumentoimaan fyysiset löydökset
- hoitamaan vammat
- huolehtimaan raskauden ehkäisystä
- ehkäisemään, todentamaan ja hoitamaan sukupuoliteitse tarttuvia tauteja
- huolehtimaan tartunnan välittäjän tiedottamisesta
- arvioimaan psykososiaalisen tuen ja kriisihoidon tarvetta
- arvioimaan lasten- tai nuorisopsykiatrisen hoidon tarvetta

Mikäli epäillään, että lapseen on aivan äskettäin kohdistunut väkivaltaa tai herää akuutti huoli lapsen psyykkisestä voinnista, fyysisestä terveydestä tai tarttuvien tautien ennaltaehkäisystä, **lapsen somaattinen tutkimus tulee tehdä viiveettä.**

Somaattiset seksuaaliväkivaltatutkimukset on keskitetty erikoissairaanhoidon. Lievissä fyysisen väkivallan epäilyissä osa tutkimuksista tehdään myös perusterveydenhuollossa. Mikäli esitietojen perusteella herää epäily väkivallasta tai hoidon laiminlyönnistä **jo ennen** lapsen saapumista käynnille, on syytä konsultoida alueen keskussairaalan lastenlääkäriä.

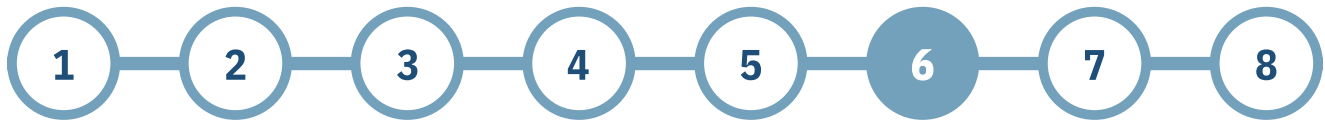
Mikäli väkivaltaepäily herää käynnin aikana, seuraaviin seikkoihin on syytä kiinnittää huomiota:

- Epäilyn heräämiseen johtanut tieto kirjataan tarkasti ([5. kirjaaminen](#))
- Lasta haastatellaan mahdollisimman vähän ja johdattelematta, esimerkiksi ”mistä sinulle on tullut tämä jälki?” ([9. Tietoa lapsen johdateltavuudesta](#))
- On tärkeää välttää tilannetta, jossa pieni lapsi kuulisi saattajan kertomuksen tapahtuneesta. Epäilyyn liittyen on pyrittävä aina haastattelemaan erikseen saattajaa ja lasta.
- Jatkotoimet suunnitellaan esitietojen, lapsen ja saattajan kertomusten sekä löydösten perusteella.
- Lapsen huolellinen tutkiminen on tärkeää. Vammat kirjataan ja valokuvataan, mikäli vammojen taustalla on väkivaltaepäily. Lapselta tutkitaan myös korvalehdet, hiukset ja päänahka, kynnet, suun limakalvo, pakarat ja jalkapohjat. Apuna voi käyttää Pahoinpitely- ja keho-karttalomaketta ([PAKE](#)).
- Mikäli vammoja on pienellä lapsella, voidaan hänet lähettää lisätutkittavaksi alueen keskussairaalaan tai yliopistolliseen sairaalaan, vaikka vammat olisivat lieviä ja itsestään paranevia. Lähettävän lääkärin **tulee konsultoida puhelimitse sairaalan lastenpäivystäjää** ennen lähettämistä ja turvata lapsen matka sairaalaan.
- Vanhemmille voidaan kertoa, että lapsella on löydöksiä, jotka tarvitsevat selvityksen sairaalassa. Lastensuojelulta tai poliisilta pyydetään apua, mikäli vanhemmat kieltäytyvät lähtemästä jatkotutkimuksiin.
- Ilmoitusvelvollisuus:
 - Sen henkilön, kenellä huoli lapsen tilanteesta on herännyt, tulee tehdä viipymättä lastensuojeluilmoitus. (ks. kohta [3. Lastensuojeluilmoitus](#))
 - Sen tahon, kenellä huoli lapsen tilanteesta on herännyt, tulee tehdä ilmoitus myös poliisille, mikäli epäilyyn on riittävät perusteet. (Ks. kohta [4. Ilmoitus poliisille](#))
 - Epäselvissä tilanteissa ilmoitukset tehdään sairaalassa mahdollisimman pian erotusdiagnostisten selvittelyjen jälkeen

10. Lisätietoa fyysisistä vammoista

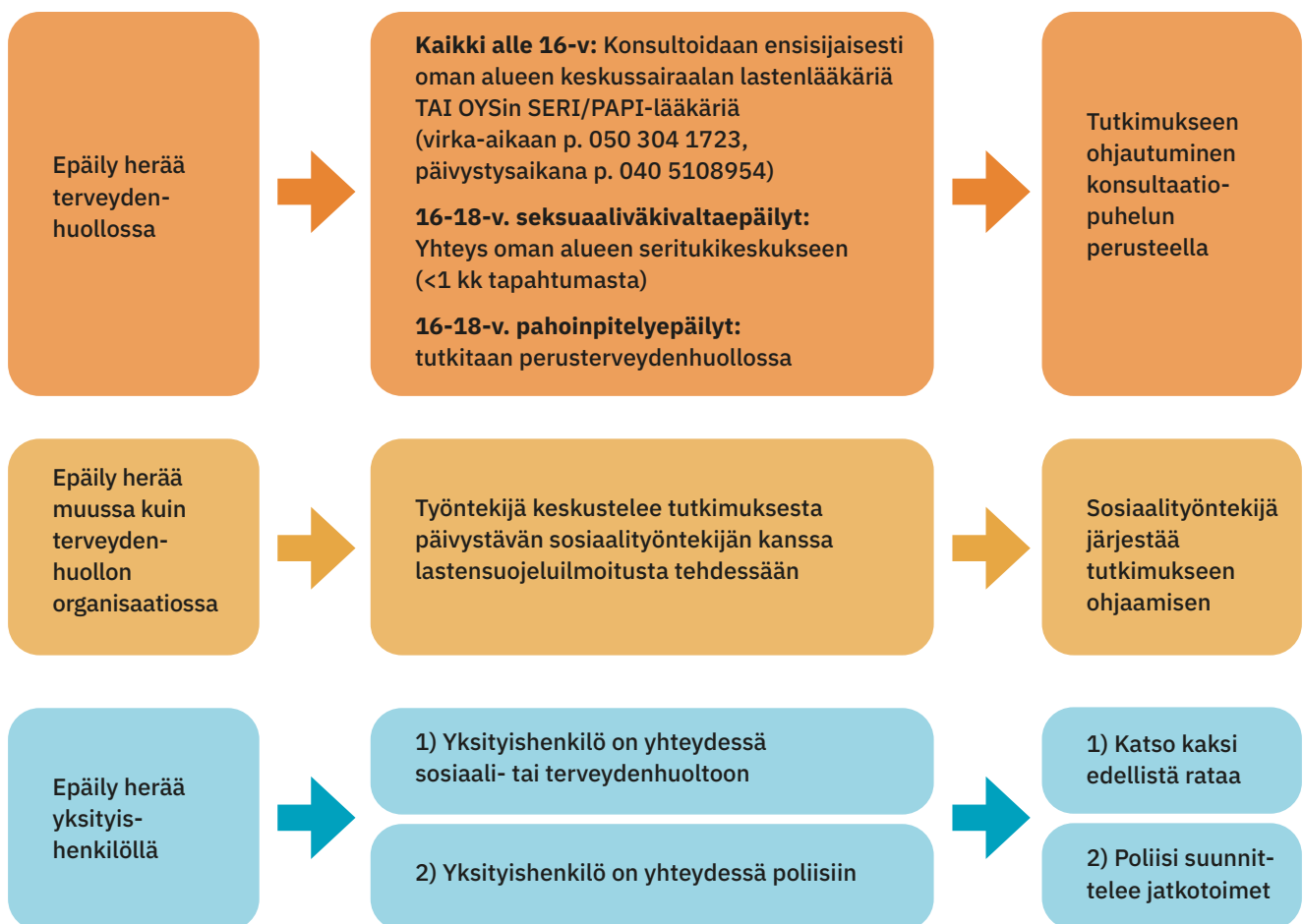
[Lapsen terveydentilan arvioiminen väkivaltaepäilyn yhteydessä \(Barnahus\)](#)

[Koulutus somatiikan ammattilaisille, verkko \(Barnahus\)](#)

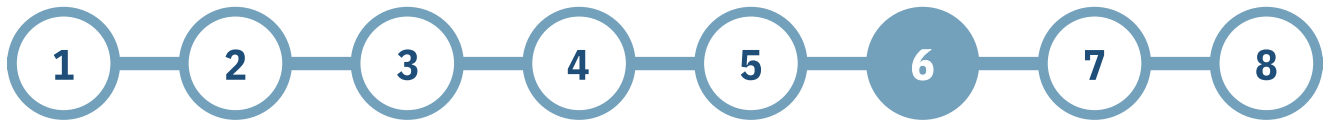
6.1. Somaattiseen tutkimukseen ohjautuminen

- Kun epäilystä tapahtumasta on aikaa alle kaksi viikkoa tai lapsella on oireita, vammoja tai hoidon tarvetta, on väkivaltaepäilyn havainneen ammattilaisen hyvä huomioida myös lapsen somaattisen tutkimuksen tarve.
- Muissa tapauksissa (tapahtumasta yli kaksi viikkoa, ei vammoja, oireita eikä hoidon tarvetta): poliisi pyytää somaattisen tutkimuksen tarvittaessa esitutkintaa varten
- Huomioi: Vaikka somaattiselle tutkimukselle ei ole esitutkinnan kannalta perustetta, voi tutkimus olla tärkeä ja korjaava kokemus lapselle tai nuorelle koetun seksuaaliväkivallan jälkeen

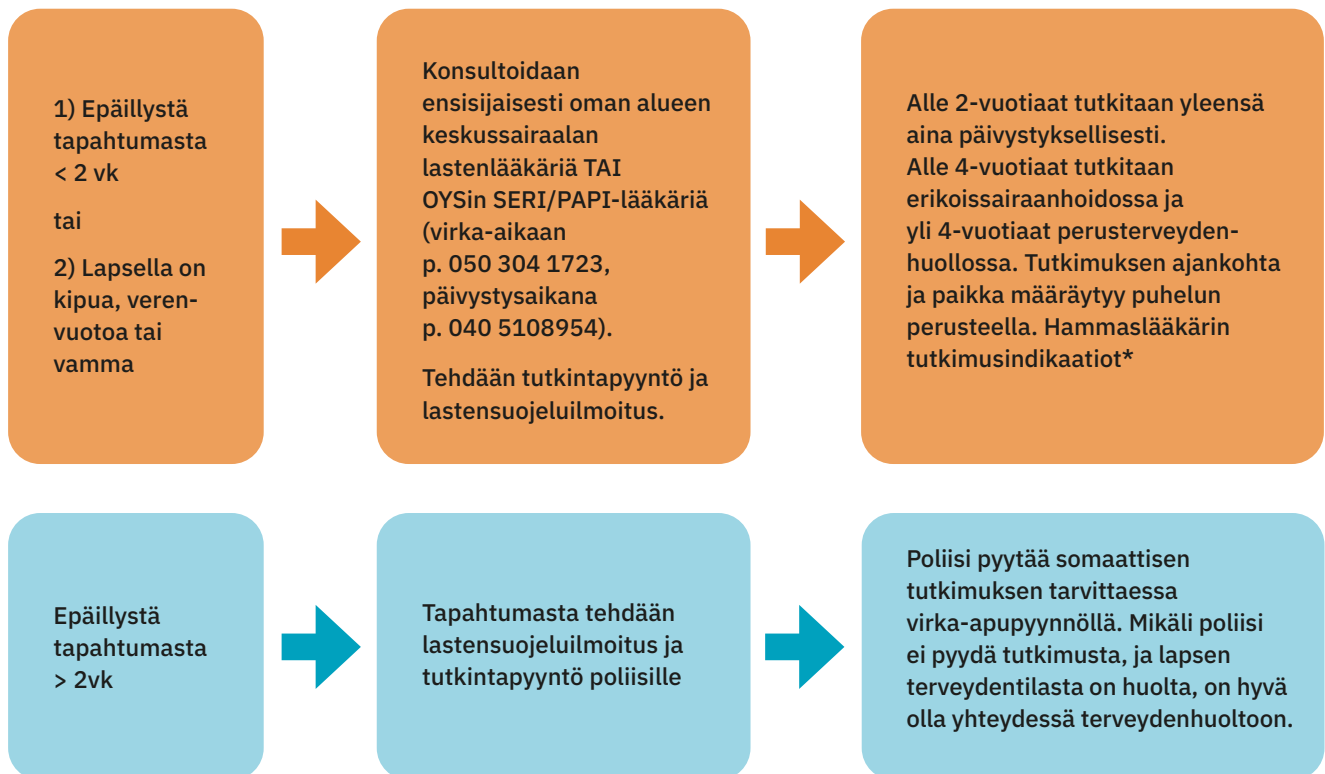

[Palaa sisällysluetteloon](#)

[Palaa epäilyn heräämiseen fyysisten vammojen vuoksi](#)

6.2. Somaattiseen tutkimukseen ohjautuminen ja kiireellisyys: alle 16-vuotiaan pahoinpitelyepäily

*Hammaslääkärin tutkimus suositellaan tehtäväksi seuraavissa tilanteissa:

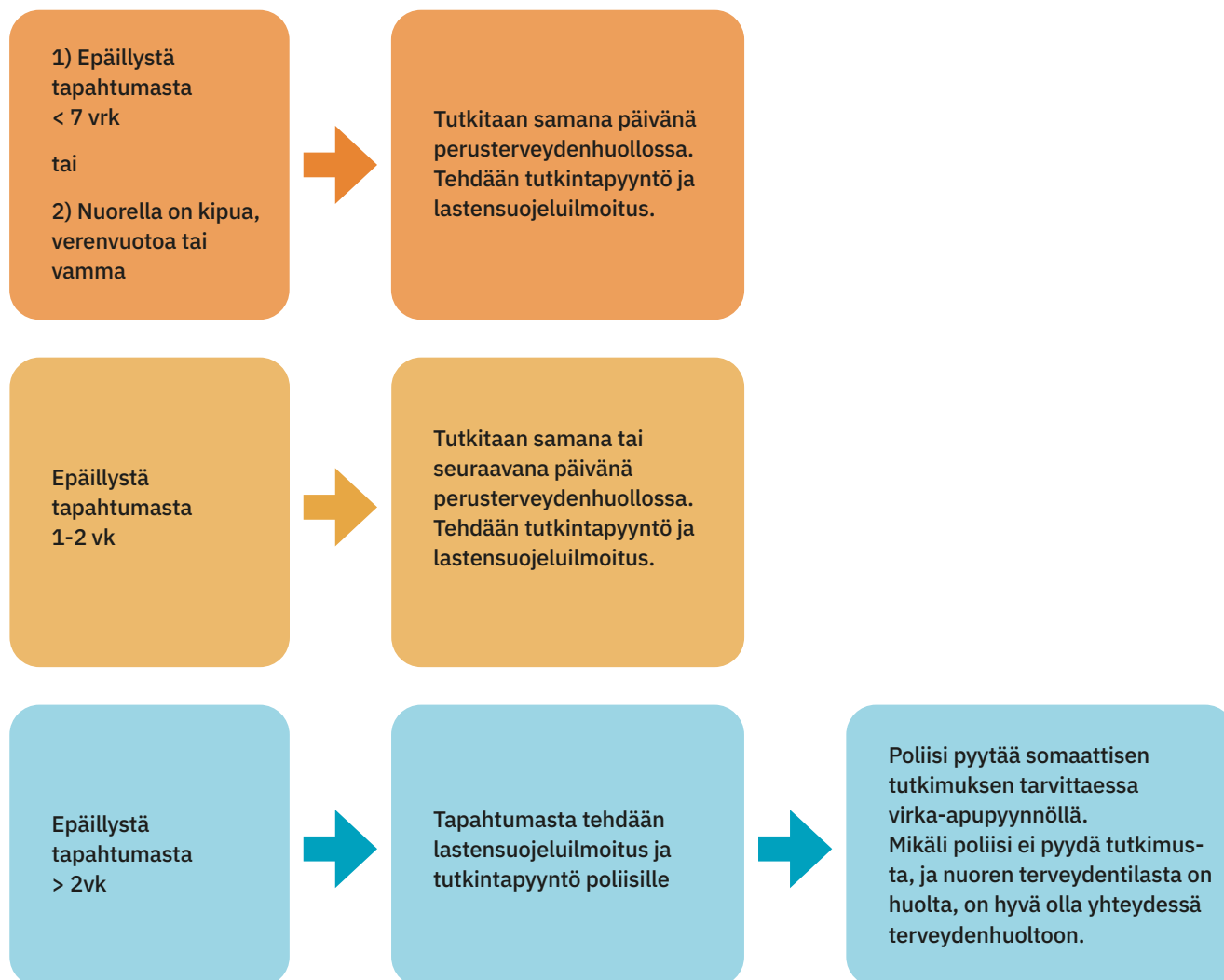
1. aina kun lapsella/nuorella on vammoja kasvojen ja suun alueella,
2. aina, kun kyseessä on alle 7-vuotias lapsi,
3. lapsella/nuorella on puremajälkiä vartalossa, TAI
4. on epäily hammashoidon laiminlyönnistä

[Palaa sisällysluetteloon](#)

[Palaa epäilyn heräämiseen fyysisten vammojen vuoksi](#)

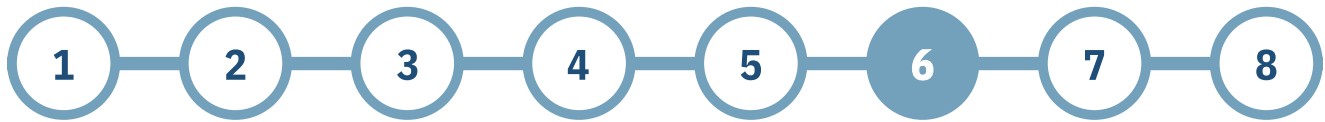

6.3. Somaattiseen tutkimukseen ohjautuminen ja kiireellisyys: 16-18-vuotiaan pahoinpitelyepäily

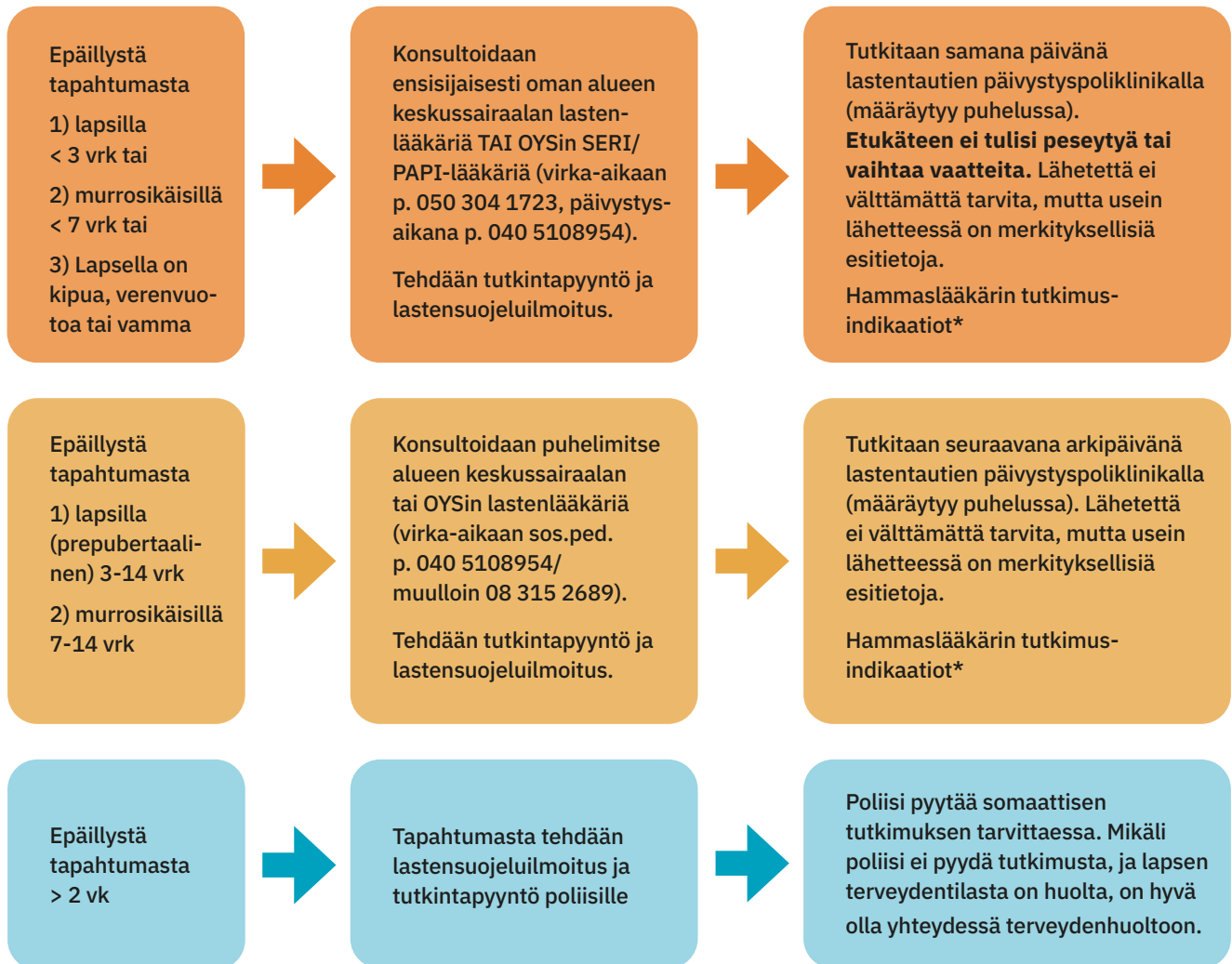

[Palaa sisällysluetteloon](#)

[Palaa epäilyn heräämiseen fyysisten vammojen vuoksi](#)

6.4. Somaattiseen tutkimukseen ohjautuminen ja kiireellisyys: alle 16-vuotiaan seksuaaliväkivaltaepäily

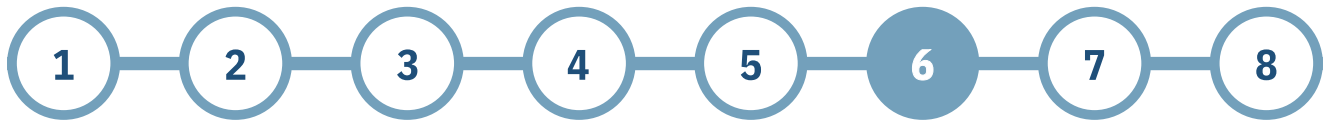

*Hammaslääkärin tutkimus suositellaan tehtäväksi seuraavissa tilanteissa:

1. aina, kun lapsella/nuorella on vammoja kasvojen ja suun alueella,
2. aina, kun kyseessä on alle 7-vuotias lapsi,
3. lapsella/nuorella on puremajälkiä vartalossa TAI
4. on epäily oraalista seksuaaliväkivallasta.

[Palaa sisällysluetteloon](#)

[Palaa epäilyn heräämiseen fyysisten vammojen vuoksi](#)

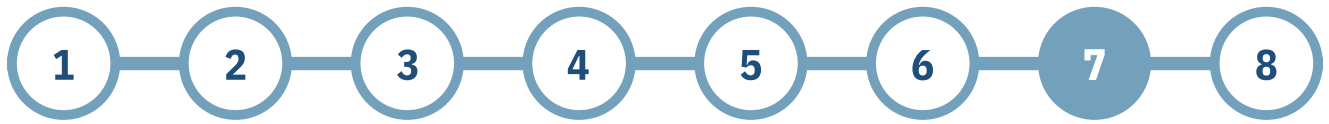

6.5. Somaattiseen tutkimukseen ohjautuminen ja kiireellisyys: 16-18-vuotiaan seksuaaliväkivaltaepäily

[Palaa sisällysluetteloon](#)

[Palaa epäilyn heräämiseen fyysisten vammojen vuoksi](#)

7. Lapsen välittömän turvallisuuden arviointi

Keskustele välittömästi lastensuojelun työntekijän/ sosiaalipäivystäjän kanssa, mikäli sinulle herää pienikin epäily siitä, ettei lapsi ole turvassa. **Mikäli lapsi ilmaisee pelkoa vanhempiaan tai kotiin menemistä kohtaan**, on se aina signaali, jota ei tule ohittaa. Tähän on reagoitava ilman aiheetonta viivettä.

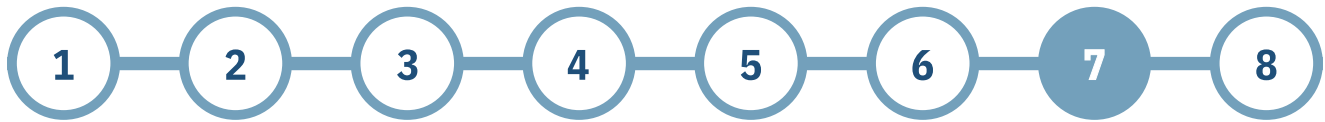
Sosiaalihuollon ammattihenkilön on lasten ja perheiden kanssa työskennellessään aina tarpeen mukaan arvioitava kiireellisten lastensuojelutoimenpiteiden tarve. Lähtökohtaisesti lastensuojelun tarpeen selvittämiseen osallistuu aina lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Arvioitaessa lapsen suojaamisen tarvetta, selvitettäviä asioita ovat muun muassa:

- onko lapsi turvassa kotona?
- asuuko epäilty samassa taloudessa lapsen kanssa?
- mikäli samassa taloudessa asuu muita lapsia, ovatko he turvassa?
- onko epäillyn rikoksen jatkamisvaaraa (jos epäiltynä on huoltaja, huoltajan puoliso, sisarus tai jos lapsi kuuluu arjessaan rikoksesta epäillyn vaikutuspiiriin koulussa, harrastuksissa tai muualla)?
- onko riskiä, että rikoksesta epäilty pääsee vaikuttamaan lapsen kertomukseen (esim. lasta painostetaan, pelotellaan, kielletään puhumasta tai lapselle sanotaan mitä pitää kertoa)?
- tarvitseeko kotikäynnille pyytää poliisipartio mukaan turvaamaan tilannetta?

Rikosepäilyn selvittäminen on aina poliisin tehtävä, mutta sosiaalityöntekijän on selvitettävä asioita, jotka vaikuttavat lapsen turvallisuuteen sekä lastensuojelun päätöksiin ja toimenpiteisiin väkivaltaepäilyn tilanteessa. Tällaisia selvitettäviä asioita voivat olla esimerkiksi kodin ulkopuolelle sijoittamisen perusteet tai lapsen ja perheen kiireellinen tuen tarve. **Sosiaaliviranomainen ei voi siis jättää lapsen tilannetta selvittämättä rikostutkinnan keskeneräisyyden vuoksi**, koska hänellä on viranomaisvastuu lapsen turvallisuuden arvioimisesta lapseen kohdistuvassa väkivaltaepäilyn tilanteessa.

Lisäselvittämisen tilanteessa ja lapsen kohtaamisessa on tärkeää muistaa ja huomioida rauhallinen tila kahdenkeskiseksi kohtaamiselle, oma neutraali suhtautuminen, kysymysten muotoileminen avoimiksi sekä huolellinen dokumentointi. **Selvittelevän haastattelun** lähtökohta on, ettei aikuinen tiedä mitä on tapahtunut, vaan pyytää lasta kertomaan tapahtumista mahdollisimman luotettavasti. Pyrkimyksenä on myös välttää aikuisen omien ennakoasenteiden ja päätelyvirheiden vaikutusta lapsen kertomukseen. Avoimilla kysymyksillä tuetaan parhaiten lapsen omaa kerrontaa. Tutustu tarvittaessa toimintaohjeen osioon [9. Tietoa lapsen johdateltavuudesta](#).

Turvallisuuden, suojaamisen tarpeen ja erilaisten riskien arviointia on tärkeää tehdä ensisijaisesti lapsen näkökulmasta ja aina mahdollisuuksien mukaan **moniammatillisesti**. Monialaisessa yhteistyössä on syytä korostaa tiedonkulun sujumisen tärkeyttä sekä varmistaa, että osapuolilla on sama käsitys arvioinnin perustana olevista tiedoista. On tärkeää myös nimetä riskit ja arvioida niiden todennäköisyyttä ja vakavuutta, minkä lisäksi on syytä kartoittaa lapsen olosuhteissa olevat suojaavat tekijät ja voimavarat. Arviointityössä työntekijän on keskeistä tunnistaa omien kokemusten, uskomusten ja näkökulmien vaikutus arviointiin.

Sosiaaliviranomaisen ja poliisin on hyvä keskustella mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi siitä, millaisella aikataululla sosiaaliviranomaisen on syytä selvittää lapsen ja perheen tilannetta tai siitä, mitä asioita on välttämätöntä kertoa huoltajille esimerkiksi sijoituspäätöksen yhteydessä ja mitä se tarkoittaa eri prosessien näkökulmista. **Tässä kohtaa saumaton tiedonkulku ja tiivis viranomaisyhteistyö ovat ehdottoman tärkeässä roolissa, jotta voidaan varmistaa lapsen turvallisuus ja samalla huomioida esitutkinnan asettamat reunaehdot.**

Lapsen asemaa mahdollisen rikoksen uhrina palvelee, jos viranomaiset voivat sovittaa prosessejaan ajallisesti yhteen ja esimerkiksi toteuttaa lapsen kuulemisen viivytystä. **On lapsen etu, että hänelle pyritään**

varmistamaan aito mahdollisuus tulla asianmukaisesti ja luotettavalla tavalla kuulluksi itseään koskevassa asiassa. Lapsen kuuleminen viivytystä on muun muassa sen vuoksi tärkeää, että lapsen kertomus saadaan tällöin tutkinnan näkökulmasta mahdollisimman muuttumattomana (tuoreet muistikuvat jne.), mikä edistää lapsen oikeusturvaa. Lisäksi kuulemisen yhteydessä on luontevaa käydä keskustelu poliisin ja sosiaalihuollon kesken, miten prosessit jatkuvat ja miltä asiakkaan palvelutarve näyttää.

Esitutkinnan aikana saatu mahdollisimman luotettava tieto rikosepäilyistä ja siihen liittyvistä tapahtumista voi olla osaltaan perusteena, kun viranomaiset harkitsevat mahdollisia lastensuojelun toimenpiteitä ja tekevät arviota lapsen turvallisuudesta.

[Lapsen haastattelu lastensuojelussa -verkkokoulu \(Barnahus\)](#)

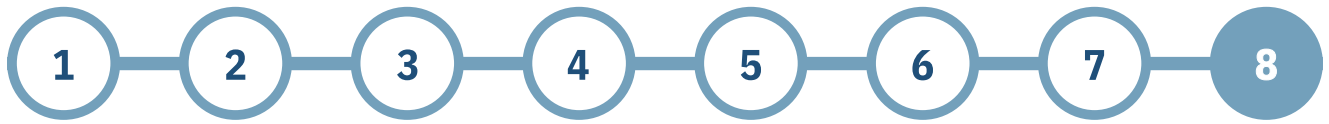
[Lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta - perehdytyspaketti sosiaalityöntekijöille \(Barnahus\)](#)

[Rikosprosessi ja viranomaisyhteistyö lapsen kohdistuneen väkivallan epäilyssä \(THL\)](#)

[Lapsen turvallisuutta ja hyvinvointia uhkaavien riskitekijöiden arviointi \(ETKL\)](#)

[Lapsi- ja nuorisorikostutkinnan käsikirja \(Poliisihallitus, Barnahus\)](#)

[Palaa sisällysluetteloon](#)

8. Psykososiaalinen ensivaiheen tuki, hoidon tarpeen arviointi ja palveluohjaus

8.1. Psykososiaalinen ensivaiheen tuki

Järkyttävän tapahtuman jälkeen tarvittava psyykkinen tuki voidaan jakaa sosiaali- ja terveydenhuollon tarjoamaan **psykososiaaliseen tukeen** ja palveluihin sekä terveydenhuoltohenkilöstön vastuulla olevaan **psyykkiseen jälkihoitoon**. Psykososiaalisen tuen tarkoitus on helpottaa kriisitilanteen psyykkisiä jälkiseuraamuksia ja tukea normaalia toipumista muun muassa vakauttavilla toimilla. Tukea annetaan tyypillisesti akuuttitilanteessa annetun psyykkisen ensiavun (kriisiavun) jälkeen, mutta tukea voidaan antaa myös ilman edeltävää kriisiapua. Asiakkaalle on tärkeää antaa tietoa viranomaisprosesseista sekä kriisitilanteeseen mahdollisesti liittyvistä reaktioista (psykoedukaatio). Lapsen ja perheen huolia ja tarpeita arvioidaan ja heidän voimavarojaan tuetaan, ottaen huomioon päivittäinen selviytyminen käytännönläheisesti. Lapsille ja nuorille annettavassa tuessa tulee aina huomioida heidän kehitysvaiheensa.

Psykososiaalista tukea tulee tarjota kaikille väkivaltaepäilyn kohteena oleville lapsille ja heidän perheilleen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tukea voidaan tarjota myös tilanteisiin, joissa epäillyistä tapahtumista on ehtinyt kulua jo pidemmän aikaa. **Kaikissa tapauksissa väkivaltaepäily ei saa vahvistusta, ja toisinaan epäily voi osoittautua myös aiheettomaksi. Tuki voi kohdistua myös siihen, millaisia reaktioita esitutkinnan käynnistyminen perheessä herättää, miten suhtautua epäselväksi jääneeseen tilanteeseen tai muuhun lapsen elämässä ajankohtaiseen tuen tarpeeseen.**

Osa lapsista ja aikuisista tarvitsee tukea jo ennen lapsen kuulemista esitutkinnassa. Mikäli vanhempi on epäiltynä, voi olla, ettei vanhemmalle ole tarkoituksella kerrottu käynnistyneistä selvityksistä. **Vanhemman ollessa epäiltynä tulee esitutkinta ottaa huomioon ja keskustella poliisin kanssa etukäteen tuen käynnistämisestä.**

Väkivallan uhriksi joutuminen tai epäily siitä koskettaa usein koko perhettä. Tukeminen tulee siksi aina kohdistaa myös lapsen perheenjäseniin ja arvioida tapauskohtaisesti tuen tarvetta ja työskentelymuotoja. Väkivaltatapahtuma tai sen epäily saattaa aiheuttaa tuen tarvetta myös laajemmin yhteisössä.

Ensivaiheen tuki voi koostua muun muassa seuraavista työskentelytavoista:

- huolien, tarpeiden ja kokonaistilanteen arviointi
- turvallisuuden tunteen lisääminen ja vakauttaminen
- turvallisten ja hyvien säätelykeinojen vahvistaminen
- voimavarojen vahvistaminen
- perheen ja yhteisön tuen vahvistaminen
- ohjaus ja neuvonta
- psykoedukaatio
- arjen perusasioista huolehtiminen ja käytännön tuki
- ymmärryksen ja toivon vahvistaminen

[Työkalu keskusteluun lapsen tai nuoren kanssa väkivaltaepäilystä \(Barnahus\)](#)

[Tiedä & toimi - seksuaaliväkivaltaa kokeneen nuoren tukeminen \(Barnahus\)](#)

[Tiedä & toimi - Näin tuet seksuaaliväkivaltaa kokeneesta nuoresta huolehtivaa aikuista \(Barnahus\)](#)

[Psykososiaaliset menetelmät lasten traumaattisten kokemusten käsittelyyn \(THL\)](#)

8.2. Kuka järjestää ensivaiheen psykososiaalista tukea?

Mikäli toimit **perusterveydenhuollossa tai oppilashuollossa** ja lapsi/nuori on kertonut sinulle väkivallasta, olisi hyvä, että voisit omalla vastaanotollasi järjestää myös ensivaiheen tukea lapselle ja/tai perheelle. Näin on hyvä toimia myös muissa organisaatioissa, mikäli tämä soveltuu työntekijän tehtävänkuvaan. Mikäli ensivaiheen tuen antaminen ei ole työnkuvan puolesta mahdollista, tehdään palveluohjaus lapsen tilanteen arvioinnin pohjalta tai ohjataan lapsi/perhe perustason palveluihin.

Opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilön

tehdessä lastensuojeluilmoituksen siirtyä myös vastuu tuen järjestämisestä sosiaalipalveluihin. Opettajilla ja varhaiskasvattajilla on kuitenkin tärkeä rooli lapsen ja nuoren lähiaikuisena tukea lasta arjessa. Oppilashuollon ammattilaisilta opettajat voivat saada tukea tähän tehtävään.

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan tarjota turvallista pysyvyyttä ja arjen johdonmukaista rytmiä lapsen tarpeet ja tunnetilat huomioiden. Haastavaa elämäntilannetta elävä lapsi voi tarvita päivähoidossa erityistä tukea ja huomiota sekä huolenpitoa. Tällöin on tärkeää järjestää tuki siten, ettei lapsi joudu huomionhakuisella käytöksellään negatiivisen huomion kohteeksi. Päiväkodin tehtävänä on myös toimia kasvatuskumppanina ja työntekijät voivat omalta osaltaan tukea lapsen lähiaikuisen vanhemmuutta. Päiväkodin henkilökunta voi saada tilanteeseen tukea esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalta. Esikouluikäisillä on käytössään myös oppilashuollon palvelut.

Koulu on lapselle tärkeä paikka myös kriisin keskellä tavallisen arjen ja elämän jatkuvuuden kannalta. Joissain kriisitilanteissa lapsen/nuoren on tarpeen jäädä lyhyelle sairauslomalle koulusta, mutta usein kouluun palaaminen heti kun mahdollista tukee lapsen kehitystä ja toipumista. Mikäli lapsella ei ole oireilua ja hän jaksaa hyvin koulussa, ei koulun informoiminen

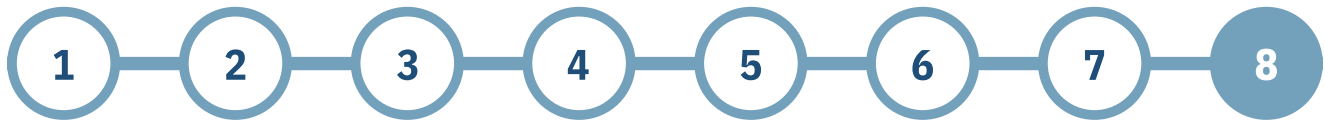

tapahtumista ole välttämättä tarpeellista (mikäli koulussa ei ole tietoa tapahtuneesta entuudestaan). Mikäli tapahtuma on omiaan järkyttämään lasta ja se voi vaikuttaa lapsen vointiin ja koulunkäyntiin, vanhemman ja mahdollisuuksien mukaan sosiaalihuollon edustajan voi olla hyvä informoida opettajaa. Tieto lapsen vaikeasta elämäntilanteesta voi auttaa opettajaa ymmärtämään lapsen mahdollista oireilua ja käyttäytymistä koulupäivän aikana. Lapsen kanssa on hyvä kuitenkin ensin keskustella, kuinka yleisellä tasolla hän toivoo opettajalle kerrottavan asiasta. Mikäli lapsella on oireilua, on hyvä miettiä, kenen puoleen hän voi tarvittaessa koulupäivän aikana kääntyä.

Sosiaalihuollossa selvitetään perheen kokonaistilanne, konsultoidaan tarvittaessa terveydenhuoltoa sekä ohjataan perhe saamaan tukea. Joillain alueilla myös **sosiaali- ja kriisipäivystys** voi toteuttaa ensivaiheen tukea.

[Toimintaohjeita ja opetusmateriaalia opetusalan ammattilaisille \(Oulun kaupunki\)](#)

[Pohjois-Suomen yhteistyöalueella julkaistut palvelupolut \(Barnahus-verkkosivut\)](#)

8.3. Työskentely lapsen ja perheen kanssa esitutinnan ollessa kesken

Esitutkinta, mukaan lukien lapsen kuuleminen, voi kestää pitkään. **Keskeneräinen esitutkinta ei ole syy viivästyttää psykososiaalisen tuen aloittamista (tai lapsen suojelun tarpeen selvittämistä).** On kuitenkin tärkeää huomioida, että suoraan rikosepäilyyn liittyvistä tapahtumista kysymistä on syytä välttää, mikäli poliisi ei ole vielä kuullut lasta. Mikäli epäiltynä on huoltaja tai lapsen kanssa asuva aikuinen, on sosiaalihuollon ja poliisin kanssa hyvä käydä keskustelua tuen ja hoidon ajoittamisesta ja toteuttamisesta rikosprosessin (ml. lapsen oikeusturva) suojaamiseksi.

Usein pieniä lapsia tuetaan prosessin alkuvaiheessa työskentelemällä lapsen lähiaikuisten kanssa. Kouluikäisille voi tarjota tukea myös ennen lapsen kuulemistä. **Lasta voidaan tukea yleisellä tasolla keskustelemalla päivittäisestä arjesta, voimavaroista, oireista** sekä aloittamalla lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kartoittaminen. Työntekijän on hyvä olla tietoinen missä vaiheessa lapsen rikosprosessi on, jotta hän voi huomioida sen työskentelyssään. Asiakkaan luvalla asiasta voi kysyä suoraan poliisilta.

Mikäli lapsi tuo keskusteluun rikosprosessiin liittyviä asioita ja tiedossa on, ettei poliisin kuulemistä ole vielä tehty, voi lapsen spontaanin kertomuksen ottaa rauhassa vastaan ja tehdä siitä tarkat kirjaukset. Työntekijän on hyvä kuitenkin välttää tekemästä lisäkysymyksiä tapahtumiin liittyen tai ottamasta asiaan vahvasti kantaa. Lapselle voi viestiä, että on hyvä ja tärkeää, että hän puhuu asiasta. Huomion voi ohjata myös lapsen sen hetkiseen tunteeseen tai olotilaan ja mikäli lapsella on hankalia tunteita, auttaa niiden kanssa. Lapsen kanssa voi keskustella niistä vointiin liittyvistä asioista, joiden hän ajattelee seuranneen hänen kokemastaan, ja tarjota tukea niihin liittyen. Esimerkiksi jos lapsi kokee, ettei tapahtuneen vuoksi pysty nukkumaan, on siihen tärkeää saada apua heti. Tai jos lapsi pelkää olla yksin tapahtuneen takia, voidaan miettiä yhdessä, mikä tekeminen tai ajatus lievittää pelkoa. Suuntaamalla keskustelu siihen, mitä tapahtuu nyt, voidaan auttaa lasta ilman, että puhutaan suoraan epäilyistä tapahtumista. Lapselle voi olla hyvä sanoittaa, että voimme puhua asiasta lisää myöhemmin.

Mikäli esitutkinta on kesken, on työntekijän hyvä tiedostaa sekin vaihtoehto, että vielä ei tiedetä, mitä on tapahtunut. On paljon tapauksia, joissa epäily ei tutkinnassa saakaan tukea, vaan epäilyn herääminen

on johtunut muista syistä. Työntekijän ei kuulu arvioida epäilyn todenperäisyyttä. Sen vuoksi varmin tapa selvittelyn ollessa vielä kesken, ja varsinkin mikäli siinä on epäselvyyttä, on linjata hoidon ja keskustelujen syy lapsen/nuoren vointiin tai viitata ”tapahtuman” sijaan poliisin tutkintaan (mikäli lapsi on siitä itse tietoinen). Nuorelle voi esimerkiksi kertoa, että tapaaminen on järjestetty siitä syystä, että poliisille oli tehty ilmoitus nuoreen kohdistuneesta rikosepäilystä. Tässä voidaan viitata myös lapsen omiin aiempiin puheisiin. **Useissa tilanteissa, joissa vanhempi on epäiltynä ja lasta halutaan suojata hänen kertomukseensa vaikuttamiselta, ei perheelle eikä lapselle kerrota etukäteen tulevasta haastattelusta.** Tämä on hyvä huomioida psyykkisen tuen ajoittamisessa ja suunnittelussa.

Mikäli lapsella on poliisin kuuleminen edessä, ja **lapsi on siitä tietoinen**, voi häneltä kysyä miltä ajatus haastattelusta tuntuu, antaa tietoa sekä tukea lasta kuulemiseen liittyen. Myös lapsen vanhempien kanssa (jotka eivät ole itse rikoksesta epäillyn asemassa) voi miettiä yhdessä lapsen tukemista ennen kuulemistilannetta/haastattelua ja sen jälkeen. Lapsen kanssa ei tule käydä läpi, mitä hän haastattelussa aikoo kertoa, vaan antaa tilaa keskustelulle, millaisia kysymyksiä ja tunteita lapsella haastatteluun mahdollisesti liittyy. Mikäli lapsella on kysymyksiä, joihin työntekijä ei osaa vastata, voidaan niistä olla poliisiin yhteydessä on esitutkinnankin etu, että lapsi tulee paikalle mahdollisimman valmistautuneena ja voinniltaan vakaana. Työskentelyssä on hyvä pitäytyä määrittelemästä lapsen kokemusta ja antaa lapsen kuvata asioita mahdollisimman omin sanoin. Mikäli lapsi tai nuori kokee ja sanoittaa syällisyyden kokemusta, hänelle on tärkeä todeta, että hän ei ole syyllinen.

Selvittelyn ollessa vielä kesken on psykoedukaatiota annettaessa myös hyvä pidättäytyä viittaamasta rikosnimikkeisiin (esim. ”on tyypillistä, että reagoit näin, koska olet kokenut seksuaaliväkivaltaa”). Oireisiin liittyvää psykoedukaatiota voi ja kannattaa antaa, mutta niitä ei kannata yhdistää rikosnimikkeeseen (esim. ”sinulla on nyt isoja asioita elämässäsi, ja on ymmärrettävää ja normaalia että mielesi/kehosi reagoi”). **On tärkeää tehdä yhteistyötä lapsen tai nuoren asiassa työskentelevien tahojen kanssa (poliisi, sosiaalityöntekijä),** jotta tieto esitutinnan asettamien puhumisen rajoitteiden päättymisestä tavoittaa myös tukea ja hoitoa tarjoavat toimijat.

8.4. Arviointi

Ensivaiheen psykososiaalisesta tuesta vastaava ammattilainen arvioi, riittääkö ensivaiheen työskentely, vai tarvitseeko lapsi/perhe lisää tukea ja hoitoa esimerkiksi perustason muissa palveluissa tai erityistasolla. Alkuvaiheen vakauttamistoimet, psykososiaalinen tuki ja aktiivinen seuranta riittävät osalle niistäkin lapsista, **joiden on todettu joutuneen väkivallan uhriksi**, eikä hoidollisia interventiota tarvita. On hyvin yksilöllistä, miten lapsi tai nuori ja hänen perheensä reagoivat tapahtumaan. Traumatisoitumisesta voidaan puhua silloin, kun tapahtuma ylittää lapsen käsitys- ja sietokyvyn. Tätä voi tapahtua joskus lieviksikin katsotuissa tilanteissa, toisaalta joidenkin lasten resilienssi (psykkinen joustavuus) voi auttaa toipumaan vakavistakin väkivaltatilanteista. Luonnollista toipumista on tärkeää tukea hyvinvointia ylläpitäviä tekijöitä vahvistamalla. Noin puolet traumalle altistuneista toipuu kokonaan ensimmäisen kolmen kuukauden kuluessa (Aronen 2016).

Mikäli lapsella tai nuorella on toimintakykyyn vaikuttavaa psyykkistä oireilua tai häneen kohdistunut väkivallan teko on luonteeltaan kehitystä selkeästi vaarantava (esim. vakava tai toistuva väkivalta läheisen taholta), on riittävän hoidon järjestäminen aloitettava viiveettä. Jos lapsen on todettu joutuneen väkivallan uhriksi, mutta ensivaiheen tuen ja arvioinnin jälkeen ei katsota hoitojaksoa tarpeelliseksi tai lapsi/vanhempi ei ole siihen motivoitunut, on ensivaiheen tuen tarjontaan ammattilaisen hyvä kontaktoida lasta/perhettä mahdollisuuksien mukaan vielä myöhemmässä vaiheessa, esimerkiksi 1, 3 ja 6 kuukauden kuluttua tapahtuneesta. Tuen ja hoidon toteuttaminen katkeamattomana ketjuna ja mahdollisimman vähäisillä työntekijävaihtoilla on suositeltavaa.

Jotta saadaan näkemys lapsen kokonaistilanteesta, on tarpeen arvioida lapsen tuen ja hoidon tarvetta yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kanssa. Erityisesti arvioitaessa lapsen hoidon tarvetta tarvitaan ajankohtaisen tilanteen lisäksi tietoa myös lapsen aiemmasta kehityksestä ja elämänvaiheista. Lapsen voinnin kartoittamiseksi voidaan haastatella lasta itseään, vanhempia, opettajia ja muita lähiäisiä. Kouluikäiseltä lapselta itseltään voi ikätaso huomioiden kysyä, miten rikosepäily on mahdollisesti vaikuttanut häneen, ja käyttää esim. PTSD-oireilua ja mielialaa mittaavia kyselyitä. On hyvä kuitenkin huomata, että lapset voivat reagoida traumaattiseen stressiin eri tavalla kuin tyypillisellä PTSD-oireilulla. Psyykkisen oireilun lisäksi on syytä selvittää lapsen mahdollinen fyysinen oireilu sekä toimintakyky arjessa ruokailu- ja nukkumistottumuksineen. Lapsen kiinnostuksen kohteiden, harrastusten ja ystävien merkitys sekä mahdolliset muutokset niissä on tärkeää selvittää.

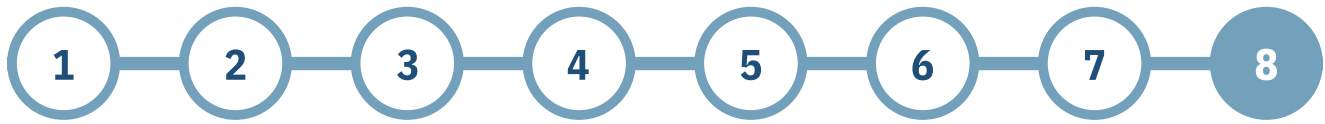
Lasten hoidon tarpeen arviointiin kuuluu aina myös **arvio vanhemmuudesta ja muusta sosiaalisesta verkostosta**. Mitkä tekijät vanhemmuudessa ja verkostossa tukevat lasta, mitkä voivat vaikuttaa haitallisesti? Tukevatko vanhempien asenteet ja käyttäytyminen lapsen toipumista? Vanhemmuuden arvioinnissa on hyvä huomioida muun muassa vanhempien mahdolliset mielenterveysongelmat, päihteidenkäyttö, empatiakyky sekä ongelmanratkaisu- ja stressinhallintataidot. Erityistä huomiota vaativat tilanteet, joissa vanhempi syyttää lasta tapahtumista, perheessä on paljon kuormitus-/riskitekijöitä tai lapsi on vaarassa joutua väkivallan uhriksi uudelleen.

[Työkalupakki väkivallan haittavaikutusten tunnistamiseksi lapsissa -verkkokoulu \(Barnahus\)](#)

[Kouluikäisten mielenterveysongelmien tuki ja hoito perustason palveluissa: Opas tutkimiseen, hoitoon ja vaikuttavien menetelmien käyttöön \(THL\)](#)

[Psyykkisen terveyden ja psykososiaalisen hyvinvoinnin arviointi äitiys- ja lastenneuvolassa \(Terveysportti\)](#)

[Lapsen terveydentilan arvioiminen väkivaltaepäilyyn yhteydessä \(Barnahus\)](#)

8.5. Hoitoonohjaus

Perustason tehtävä on tarjota psykososiaalista tukea lapselle yksilöllisesti ja perheelle kokonaisuutena. Mikäli lapseen on todettu kohdistuneen väkivaltaa, kokonaisvaltainen hoidon tarpeen arvio sekä lapsen voinnin aktiivinen seuranta ovat tärkeitä mahdollisen kehittyvän traumaperäisen stressihäiriön tai muiden psyykkisperäisten häiriöiden varhaiseksi tunnistamiseksi. Perustasolla voidaan alkuvaiheen vakauttavan hoidon lisäksi hoitaa lapsen ja nuoren yksittäiseen traumakokemukseen liittyviä oireita silloin, kun hän on aiemmin ollut psyykkisesti vakaa eikä hänellä ole ollut elämässään muita merkittäviä riskitekijöitä. On kuitenkin tärkeää huomioida, että PTSD:n psykoterapeuttisten hoitomenetelmien käyttö edellyttää menetelmäkoulutusta ja menetelmän käyttöön kohdentuvaa työnohjausta.

Alakouluikäisillä lastenpsykiatrian erikoislääkärin kantaa tarvitaan:

- pitkittyneissä ja vaikeutuneissa tilanteissa, joissa matalan kynnyksen tuki ja hoito (yhdessä lastensuojelullisten toimien kanssa) eivät riitä vähentämään oireilua/toimintakykyhaittaa
- kun lapsen oireilun lisäksi perheessä on vaikea-asteinen vuorovaikutushäiriö, moniongelmaisuutta, riskitekijöiden kasaantumista ja/tai huomattavaa sosiaalihuollon palveluiden tarvetta

Yläkouluikäisillä erikoissairaanhoidon tehtävänä on vakavien mielenterveyden häiriöiden arviointi ja hoito, jotka järjestetään tarpeenmukaisessa yhteistyössä perusterveydenhuollon, sosiaalihuollon, oppilas-/opiskeluhoitoon sekä muiden viranomaisten kanssa.

Traumatisoituneiden kohdalla erikoislääkärin kannanottoa tarvitaan silloin, jos kouluikäisellä ilmenee jokin seuraavista:

- merkittäviä käyttäytymisen tai tunne-elämän oireita jo ennen traumaa ja siihen liittyvää stressihäiriötä
- arjessaan kuormittavia riskitekijöitä
- moninkertainen traumatisoituminen
- traumaperäinen stressihäiriö jatkunut kolme kuukautta
- vakava häiriö tai psyykkiseen oireiluun liittyvää vakavaa toimintakyvyn heikkenemistä

[Yhtenäiset kiireettömän hoidon perusteet 2019 \(STM\)](#)

[Kouluikäisten mielenterveysongelmien tuki ja hoito perustason palveluissa - Opas tutkimiseen, hoitoon ja vaikuttavien menetelmien käyttöön \(THL\)](#)

[Palaa sisällysluetteloon](#)

9. Tietoa lapsen johdateltavuudesta

Lapsen johdattelua on syytä välttää, koska:

- se voi kasvattaa virheellisen tiedon mahdollisuutta ja määrää
- se supistaa saatavan informaation määrää (lapset ja nuoret kertovat enemmän vastatessaan avoimiin kysymyksiin)
- se voi vaikuttaa siihen, kuinka luotettavana lapsen kertomusta pidetään myöhemmin arvioituna

Lapsen johdateltavuuteen vaikuttaa muun muassa lapsen ikä, kehitystaso, muistikuvien vahvuus ja monet muut yksilölliset tekijät. Lapsi on tottunut siihen, että aikuinen ”tietää paremmin”, ja voi tämän vuoksi ottaa mukaan kertomukseensa aikuisen ehdottamia asioita. Lapsella on usein myös tarve miellyttää aikuista, jolloin hän voi pyrkiä vastaamaan siten, kuin ajattelee häneltä odotettavan tai vastata keksimällä vastauksia kysymyksiin, joihin ei tiedä vastausta. Pienet alle kouluikäiset lapset voivat vastata kyllä/ei -tyyppisiin kysymyksiin sattumanvaraisesti, ja mikäli sama kysymys toistetaan uudelleen, lapsi voi muuttaa vastaustaan. Lasten itsenäisesti kertomat spontaanit muistikuvat voivat olla kuitenkin yhtä luotettavia kuin aikuisten, ja parhaiten johdateltavuuteen voi vaikuttaa kysymällä asioista oikein.

Tavoitteena on, että lapselle tai nuorelle syntyy keskustelutilanteessa kokemus, että hänen kokemistaan asioista saa ja voi puhua.

Alle kouluikäisten lasten muistitoimintojen kehitys on vielä kesken ja pieni lapsi voi sekoittaa muistikuvan lähteen (hän esimerkiksi pitää itse koettuna tapahtumana jotain, mistä on vain kuullut toisen kertomana). Pienillä lapsilla myös mielikuvitus voi sekoittaa todellisuuden kanssa. Mitä pienemmästä lapsesta on kysymys, sitä helpommin väärinkäsityksiä voi syntyä. Esimerkiksi, jos 4-vuotias sanoisi päiväkodissa ”isä lyö”, on asiaa syytä selvittää avoimin kysymyksin vielä lisää ennen tutkintapyyntöä tekemistä.

Nuoruusikäisten muistitoiminnot alkavat olla aikuista vastaavalla tasolla, mutta nuoret voivat olla herkkiä sosiaaliselle painostukselle. Muistitoimintojen luonteen kuuluu kaikenikäisillä, että muisto rakentuu aina uudelleen siitä keskustellessa, jolloin on mahdollista, että muisto joltain osin muuttuu. Muistivirheille altis tilanne voi syntyä etenkin silloin, jos tapahtumasta on kulunut paljon aikaa ja sitä on vaikea palauttaa mieleen. Työntekijät voivat kuitenkin huoletta ottaa vastaan nuorelta itseltään tulevan kertomuksen, tämä ei sekoita rikostutkintaa. Työntekijän ei ole kuitenkaan tässä vaiheessa tarpeen tarkentaa eikä käydä läpi tapahtumien kulkua muutoin, kuin se on nuoren voimien ja ilmoitusvelvollisuuden kannalta oleellista. Kertomus tulee kirjata ylös mahdollisimman tarkkaan.

Miten kysyä johdattelematta?

+ Suositeltavia kysymystyyppejä

Avoimet	Mitä sitten tapahtui? Kerroit, että hän pyysi jotain – kerro siitä lisää. Kerro kaikki, mitä muistat siitä asiasta. Onko vielä muuta, mitä haluaisit kertoa?
Helpottavat	”Ahaa”, ”Joo”, ”Mmm”, Toistetaan mitä lapsi sanoi
Selkiyttävät	Nyt en ymmärtänyt, sanoitko että ... Mitä tarkoitat, kun sanoit, että hän ”hiplasi”?
Ohjaavat	Kuka-, mitä-, missä-, milloin-, miten-, miksi -kysymykset esim. Mitä siinä puhuttiin? Milloin tämä tapahtui? (nämä tutkintapyyntöä varten, hyvä muistaa että etenkin pienet lapset eivät välttämättä osaa vastata kaikkiin kysymyksiin)

— Ei-suositeltavia kysymystyyppejä

Vaihtoehtokysymykset	Oliko se maanantai vai tiistai? Koskiko hän vaatteiden päältä vai alta?
Kyllä/Ei –kysymykset	Tuntuiko se pahalta? Löikö hän monta kertaa?
Yleiset johdattelevat	Joskus aikuiset voivat tehdä kauheita asioita lapsille. Onko sinulle tehty niin? Saman kysymyksen esittäminen toistamiseen, vaikka lapsi on jo vastannut.
Spesifit johdattelevat	Sanoit, että sitten hän teki sinulle jotain pahaa, tarkoitatko sillä, että hän koski pimppiisi? Oliko niin, ettet päässyt pois siitä tilanteesta?
Oma kannanotto	Se teki varmasti kipeää. Tuosta on varmasti vaikea kertoa kenellekään.

[Työkalu keskusteluun lapsen tai nuoren kanssa väkivaltaepäilystä \(Barnahus\)](#)

[Palaa sisällysluetteloon](#)

10. Lisätietoa fyysisistä vammoista

Vaikka lapsen tai muiden kertomus ei viittaisi väkivaltaan tai hoidon laiminlyöntiin, on seuraavissa tilanteissa väkivallan mahdollisuus kuitenkin selvittettävä, sillä fyysisen väkivallan riski on korkea.

- Mikä tahansa vamma alle 4 kk ikäisellä lapsella tai muutoin vielä liikkumattomalla lapsella
- Mustelma 5 kk – 4 vuoden ikäisellä lapsella seuraavissa paikoissa:
 - Vartalo
 - Korvat
 - Niska ja kaula
 - Kielijänteen vamma
 - Huulijänteen vamma (lapsella, joka ei liiku itsenäisesti)
 - Leukakulma
 - Posket
 - Silmät
 - Silmän kovakalvon-sidekalvon alainen verenvuoto
- Hoitamaton suu, karies etenkin alle kouluikäisillä ja kehitysvammaisilla lapsilla
- Laaja-alaiset vammat
- Murtumat etenkin < 1-vuotiailla
- Mustelmat, puremajäljet, palovammat, läiskittäinen hiustenlähtö
- Toistuvat, epäselvät vammat
- Useita eri-ikäisiä vammoja
- Vammamekanismi ja tapahtumatiedot eivät täsmää
- Viive hoitoon hakeutumisessa
- Alaikäisen raskaus
- Alaikäisen sukupuolitauti
- Alapään vammat
- Mikäli löydökset ja oireet viittaavat perheen sisäiseen väkivaltaan ja tilanne edellyttää lapsen lähettämistä jatkotutkimuksiin, on hyvä neuvotella puhelimitse sosiaali- ja kriisipäivystyksen sosiaalityöntekijän kanssa, kuka toimii lapsen saattajana

[Fyysisen väkivallan tunnistaminen \(Barnahus\)](#)

[Palaa sisällysluetteloon](#)

11. Lapsen seksuaalinen käyttäytyminen

Lapsen tutustuminen omaan kehoonsa ja mielihyvän tuottaminen esimerkiksi alapäättään koskettelemalla kuuluvat tavanomaiseen seksuaaliseen kehitykseen.

Mikäli lapsen seksuaalinen toiminta muuttuu pakonomaiseksi ja siitä puuttuu ilo ja spontaanisuus, voidaan puhua yliseksuaalisesta käyttäytymisestä.

Lisää tietoa lapsen seksuaalisesta kehityksestä sekä seksuaali- ja turvakasvatuksesta kerrotaan [Väestöliiton verkkosivulla](#). Yliseksuaalinen käytös voi herkästi herättää monenlaisia ajatuksia ja tunteita aikuisissa, mutta on tärkeää ymmärtää, että yliseksuaalinen käyttäytyminen voi johtua monesta eri syystä. Esimerkiksi lapsen itsetyydytyksen taustalla voivat olla muut turvattomuuden kokemukset kuin seksuaaliväkivalta. Keskustellessa lapsen kanssa on tärkeä huomata **omat tilanteen virittämät ennakkokäsitykset**, jotta ne eivät ohjaa keskustelua.

Jos pieni lapsi piirtää tai leikkii seksuaalisia teemoja ja sisältöjä, voi niistä pyytää lasta kertomaan lisää. Lapselta voi kysyä, mistä hänelle tuli mieleen piirtää sellaista. Mikäli lapsi esimerkiksi leikkii yhdyntään viittaavia leikkejä, voi lapselta kysyä, mistä hän tietää, että niin tehdään. Pienille lapsille esitetty kysymys ”kuka on opettanut tuollaista”, tai ”kuka käski tekemään noin”, voi mahdollisesti johtaa siihen, että lapsi nimeää sattumanvaraisen henkilön (helpottaakseen mahdollisesti itse kokemaansa syyllisyyttä). Syitä lapsen käyttäytymiselle voidaan pohtia myös huoltajien kanssa.

Mikäli lapsen käytös on yliseksuaalista, lasta on hyvä ohjata pois seksuaalisen käyttäytymisen ääreltä johonkin toiseen toimintaan, mutta niin, ettei lapselle aiheuteta häpeän tunnetta. On hyvä myös pysähtyä pohtimaan, mitä lapsi hakee toiminnallaan (esimerkiksi turvaa, mielihyvän tunnetta, huomiota aikuiselta?) ja pyrkiä löytämään keinoja, millä muulla keinoin lapsi voi sitä saavuttaa.

Mikäli lapsen käytöksessä on selkeää yliseksuaalisoitumista, eikä lapsi pysty sitä ohjattunakaan rajaamaan tai jos siihen liittyy aggressiivisuutta tai pakonomaisuutta, vaatii lapsen tilanne aina tarkempaa selvittelyä. Keskustelussa huoltajien kanssa voi yhdessä pohtia, millaista ymmärrystä ja tukikeinoja lapsen oireilulle voidaan löytää. Usein on perusteltua tehdä lastensuojeluilmoitus lapsen kehitykseen liittyen ([Lastensuojeluilmoitus, THL](#)).

Seksuaalisille asioille altistumista voi tapahtua myös lasten omien tai kavereiden älylaitteiden kautta. Mikäli epäily tällaisesta herää, on tärkeää käydä keskustelua sekä lapsen että vanhemman kanssa rajoista ja turvatoimenpiteistä älylaitteiden kanssa. Mikäli lapsi on nähnyt iälleen sopimatonta materiaalia, on tärkeää, että hän voi keskustella kokemastaan aikuisen kanssa.

[Lapsen ja nuoren seksuaalinen käytös \(Barnahus\)](#)

[Lapsi sosiaalisessa mediassa \(MLL\)](#)

[Ohjeita digiturvataidoista \(Suojelemaan lapsia ry\)](#)

[Palaa sisällysluetteloon](#)

12. Lapsen aggressiivinen käyttäytyminen

Aggression säätelyn ja yhteisön sosiaalisten normien noudattaminen opitaan vähitellen normaalin kehityksen aikana, vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Käytöshäiriöriskiä lisäävät selvästi vanhemmuuden ongelmat (erityisesti rankaiseva, epäjohdonmukainen kasvatusta, vaikeudet ennakoitavuudessa ja lapsen turvallisessa rajaamisessa), lapsen kehitykselliset vaikeudet (esimerkiksi tarkkaavuus- ja ylivilkkaushäiriön oireet ja kielelliset- tai oppimisvaikeudet) ja geneettiset tekijät. Negatiivinen aikuisen ja lapsen vuorovaikutussuhde ylläpitää lapsen käyttös ongelmia. Oireisiin voidaan vaikuttaa sitä paremmin, mitä varhaisemmassa vaiheessa vaikuttavaa tukea ja hoitoa tarjotaan. (Aronen E. 2016)

Tutkimusten mukaan median (älylaitteet, pelit) käytön sekä aggressiivisuuden ja käyttäytymisen ongelmien välillä on havaittu yhteyksiä. Väkivaltaiset videopelit vaikuttavat vähentävän myös empatiakykyä. Vaikutus välittyy mallioppimisen ja turtumisen kautta, aktivoimalla lapsen vireystilaa sekä korvaamalla muita kehityksen kannalta tärkeitä aktiviteetteja. (Sourander A. 2016)

Leikki- tai kouluikäisen ikä-tasosta poikkeava aggression hallintavaikeus, uhmakkuus, sääntöjä rikkova käytös tai vaikeus sosiaalisissa suhteissa, ovat syitä huolestua ja arvioida lapsen oireet ja tilanne.

Jos pieni lapsi piirtää tai leikkii voimakkaan aggressiivisia teemoja ja sisältöjä, voi niistä pyytää lasta kertomaan lisää. Lapselta voi kysyä, mistä hänelle tuli mieleen leikkiä sellaista. Erityisesti pienten lasten kohdalla on hyvä välttää kysymyksiä, kuten ”keneltä olet oppinut sellaista” tai ”kuka sillä tavalla tekee”. Riskinä on, että lapsi nimeää sattumavaraisesti jonkun, vaikkei käytöksen taustalla tosiasiallisesti olisi jäljittelyä (helpottaakseen mahdollisesti itse kokemaansa syyllisyyttä). Syitä lapsen käyttäytymiselle voidaan pohtia myös huoltajien kanssa.

[Lisätietoa lapsen aggressiivisesta käyttäytymisestä \(Terveysportti\)](#)

[Palaa sisällysluetteloon](#)

13. Lisätietoa verkossa nuorten parissa työskenteleville

Nuoret käyttävät palveluita verkossa aiempaa enemmän ja joskus vaikeista asioista kertominen koetaan helpommaksi verkkovälitteisesti. Keskustelussa voidaan tuoda esiin myös väkivaltakokemuksia, jolloin tilanne poikkeaa jonkin verran kasvotusten käytävästä keskustelusta. Tähän lukuun on koottu tietoa ja vinkkejä niille työntekijöille, jotka kohtaavat asiakkaansa verkossa.

Rauhallinen reagointi

Mikäli nuori tuo esiin kokeneensa väkivaltaa, on työntekijän hyvä ensin kiinnittää huomiota omaan tunnetilaansa ja säädellä sitä voidakseen tarjota kiireetöntä ja rauhoittavaa yhteyttä nuorelle. Yhteyden ylläpitäminen on haastavaa, kun katsekontaktia ei ole, mutta nuorta kannattaa puhutella hänen omalla etunimellään, mikäli hän on sen kertonut sekä viestiä että on kuullut ja pyrkinyt tavoittamaan mahdollisimman hyvin nuoren viestin. Nuorelle on hyvä antaa myös tunnustusta siitä, että hän on löytänyt rohkeuden kertoa asiasta. On myös tärkeää, että aikuinen viestii kestävänsä kuulemansa ja sen äärelle voidaan rauhassa pysähtyä. Keskustelun aikana työntekijä pyrkii aktiivisesti luomaan ja ylläpitämään yhteistyösuhdetta sekä luottamuksen ja turvallisuuden ilmapiiriä, jotta nuori ei päättäisi keskusteluyhteyttä, jolloin hänen tavoittamisensa uudelleen on usein mahdotonta ilman henkilötietoja.

Myös chat-keskustelupalveluiden työntekijöitä sitoo ilmoitusvelvollisuus, mikäli alaikäiseen epäillään kohdistuneen väkivaltaa.

Tapahtuman selvittäminen

Nuorelta ei tarvitse lähteä selvittämään tarkkaa tapahtumien kulkua, vaan olennaisempaa on motivoida nuorta kääntymään jatkossa asiassa aikuisen puoleen siten, että asian selvittäminen voi jatkua. Työntekijä voi esittää joitakin kysymyksiä, esimerkiksi milloin nuoren kokemaa väkivaltaa on tapahtunut. Joskus nuori voi kertoa kokemastaan ymmärtämättä välttämättä itse, että hänen rajojaan on rikottu tavalla, joka on luokiteltu rikokseksi. Esimerkki tällaisesta voi olla, että nuorelta on pyydetty alastonkuvia verkossa. Työntekijän tehtävänä on tällöin kertoa, mikä on hyväksyttävää käyttäytymistä toisen (kuvien pyytäjän) taholta ja mikä taas ei.

Turvallisuus

Nuoren turvallisuuden kannalta on olennaista selvittää, onko epäilty edelleen hänen vaikutuspiirissään sekä onko nuori vaarassa joutua uudelleen rikoksen uhriksi. Mikäli nuori elää edelleen turvattomissa olosuhteissa, mutta ei suostu kertomaan nimeään, voidaan hänen kanssaan käydä läpi turvasuunnitelmaa.

Avoimuuteen tukeminen

Chat-keskustelussa työntekijän on tärkeää pyrkiä välttämään nuoren säikäyttämistä, mikä voi helposti tapahtua, jos nuori alkaa pelätä, mitä rikoksesta kertomisesta ja rikosprosessin käynnistymisestä voi seurata. Mikäli nuori kokee asiasta kertomisen olevan vaikeaa, kannattaa käyttää kiireettömästi aikaa asian käsittelymiseen. Nuoren toimijuutta voi vahvistaa antamalla tunnustusta asiasta kertomisesta chat-työntekijälle. Nuorelta voi kysyä, kenelle hän on tähän mennessä kertonut ja miltä kertominen on tuntunut. Nuoren kanssa voi yrittää puhua siitä, mikä on mahdollisesti estänyt tai vaikeuttanut kertomista. Nuorelta kannattaa selvittää, ketkä nuoren elämässä näyttäytyvät turvallisina aikuisina ja käydä läpi konkreettisesti, miten ja kenelle aikuiselle nuori voisi kertoa asiasta. Tässä nuorta voi auttaa etsimällä yhteystietoja esim. kuraattorille tai terveydenhoitajalle ja ohjaamalla häntä ajan varaamisessa. Myös chat-palvelun työntekijä voi olla nuoren apuna asian viemisessä viranomaisten tietoon.

Mikäli nuorella on aiempia huonoja kokemuksia aikuisten puoleen kääntymisestä, myös näitä tilanteita voi olla tarpeen tarkastella. Nuorelle on hyvä tuoda toivoa siitä, että on aikuisia, jotka välittävät ja voivat auttaa. Samaan aikaan on hyvä kuitenkin huolehtia, ettei nuori koe tilannetta painostavana ja vetäydy. Nuoren kanssa voi myös keskustella, haluaako hän kertoa ilmoituksen tekemisestä itse kotona vai haluaako hän odottaa sitä, että viranomainen ottaa ensin kotiin yhteyttä.

Nuoren osallisuuden vahvistaminen

Nuoren on tärkeä saada riittävästi tietoa siitä, mitä viranomaisprosessi tarkoittaa. Tietoa viranomaisprosessien etenemisestä on hyvä annostella sopivissa määrin ja oikein ajoitettuna, ettei se pelästytä nuorta. Nuorelle voi myös kertoa, että esitutkinnan alkaessa hänellä on itsellään mahdollisuus päättää, mistä hän on valmis ja halukas kertomaan ja ettei häntä pakoteta mihinkään. Nuorelle voi olla hyvä kerrata myös luottamuksellisuuden ja salassapitoon liittyvät säädökset sekä kertoa ketkä saavat tietää epäilystä ilmoittamisen jälkeen. Oppaita ja ohjeita rikosprosessiin, sekä mahdollisuuden myös tukihenkilöön tarjoaa [Rikosuhripäivystys](#).

Kun anonymi nuori vetäytyy

Mikäli anonymiksi jäänyt nuori ei halua kertoa kokemastaan reaaliaikaisessa ja vaikuttaa olevan vetäytymässä kontaktista, on häntä tärkeä kannustaa tulemaan chat-keskusteluun uudelleen. Lisäksi hänelle voi antaa mahdollisimman yksityiskohtaista tietoa oman alueen palveluista ja miten niihin voi ohjautua. Nuorta kannattaa ohjata mahdollisimman matalan kynnyksen kontakteihin, esimerkiksi kouluterveydenhoitajalle, opettajalle, tai kenelle tahansa aikuiselle (esim. kaverin vanhemmalle), jonka nuori kokee luotettavana.

Ilmoitusvelvollisuus

Myös chat-keskustelupalveluiden työntekijöitä sitoo ilmoitusvelvollisuus, mikäli alaikäiseen epäillään kohdistuneen seksuaalirikos tai henkeen tai terveyteen kohdistunut rikos. Jos nuori kertoo rikoksesta ja sinulla on riittävät tiedot (esim. henkilötietoja ja/tai IP-osoite), ilmoituksen tekemisessä toimitaan [yleisen toimintaohjeen](#) mukaisesti.

Mikäli sekä nuori että epäilty jäävät anonymieiksi, keskustelun tiedot (IP-osoite, kuvakaappaus keskustelusta) ilmoitetaan seksuaalirikosten osalta keskusrikospoliisin LSHT-tiimille sähköpostilla osoitteeseen: cse-tiimi.krp@poliisi.fi asian arviointia ja selvittämistä varten. Tiedot lapseen kohdistuneesta muusta ilmoitusvelvollisuuden alaisesta rikosepäilystä voidaan ilmoittaa oman alueen poliisille.

Jos tilanne on selvästi kiireetön, jää epäselväksi, etkä ole varma onko ylipäätään syytä epäillä rikosta, voit asioida poliisin Nettivinkki-palvelussa. Nettivinkin lisäksi kuka tahansa voi tehdä Pelastakaa Lapset ry:n Nettivihje-palvelussa ilmoituksen, jos epäilee kohdanneensa verkossa lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaan liittyvää materiaalia tai toimintaa.

Kun nuori ei halua, että ilmoitus tehdään

Työntekijän velvollisuus on tehdä asiasta ilmoitus, vaikka nuori ei tätä itse haluaisikaan. Nuorelle voi kertoa, että työntekijää sitoo laki ja asiassa toimitaan nuoren parhaaksi. Nuori voi olla pettynyt ja vihainen, ja nämä tunteet ovat tärkeää sallia ja ottaa vastaan.

Usein nuori voi pelätä, että kertoessaan rikoksesta häntä ei uskota. Lisäksi kokemukseen voi liittyä voimakastakin häpeää tai syyllisyyttä. Mikäli työntekijä huomaa nuoren syyllistävän itseään, on tätä tärkeä purkaa. Nuori voi myös tarvita tietoa siitä, mitä poliisille ilmoittaminen tarkoittaa ja mitä siitä voi seurata. Nuoren kanssa voi pohtia, mitä hyötyä ja haittaa hänelle olisi kertomatta jättämisestä verrattuna siitä kertomiseen. Nuori voi myös pelätä epäilyyn tai omien vanhempiensa reaktiota tai tiedon leviämistä. Nuoren kokemia tunteita ei kannata vähätellä tai pyrkiä muuttamaan toiseksi. Nuorta auttaa enemmän, kun kaikenlaisille tunteille on tilaa ja niitä voidaan yhdessä tutkia. Nuori voi myös hyötyä tunteiden säätelyyn liittyvästä psykoedukaatiosta sekä siitä tiedosta, että tunteiden kanssa ei tarvitse pärjätä yksin, vaan niiden käsittelyyn voi ja kuuluu saada tarvittaessa apua.

Työntekijän jaksaminen

Chat-keskustelut muodostavat työntekijöille monia haasteita tilanteiden nopeuden ja haavoittuvuuden vuoksi. Tämä voi aiheuttaa työntekijässä avuttomuuden tunnetta, etenkin mikäli nuori kertoo vaikeista kokemuksista ja poistuu paikalta. Työntekijä voi myös jäädä miettimään, onko hän toiminut oikein, vaikka usein tilanteiden muodostuessa ei välttämättä ole oikeaa tai väärää toimintatapaa. Tällöin on riittävää, kun on toiminut parhaan tietonsa mukaisesti, vaikka se ei olisikaan johtanut toivottuun lopputulokseen. On myös muistettava, että se millaiseksi kokemukseksi keskustelu on muodostunut nuorelle, voi antaa nuorelle rohkeutta ja uskallusta viedä asiaa eteenpäin myöhemmin. Työnohjaus, vertaistuki sekä itsemyötätunnot nousevat tärkeiksi työntekijän ammatillisuuden ja jaksamisen tueksi.

[Nettivinkki \(Poliisi\)](#)

[Nettivihje-palvelu \(Pelastakaa Lapset ry\)](#)

[Nuoret verkossa - Kasvattajan opas kyberrikosten ehkäisyyn ja vastuulliseen verkkokäyttäytymiseen \(Poliisi\)](#)

[Ohjeita digiturvataidoista \(Suojellaan lapsia ry\)](#)

[Palaa sisällysluetteloon](#)

14. Koulutuksia ja materiaalia työskentelyyn lasten/nuorten ja perheiden kanssa

Koulutuksia ammattilaisille

- [Barnahus-verkkokoulu \(Barnahus\)](#)
- [Työkalupakki väkivallan hättäväikutusten tunnistamiseen lapsissa, verkkokoulu \(Barnahus\)](#)
- [Koulutus somatiikan ammattilaisille -koulutuskokonaisuus verkossa \(Barnahus\)](#)
- [Lapsen haastattelu lastensuojelussa -verkkokoulu \(Barnahus\)](#)

Muuta materiaalia työn tueksi

Lapsen kaltoinkohtelun varhainen tunnistaminen ja ehkäisy

- [Fyysisen väkivallan tunnistaminen \(Barnahus\)](#)
- [Perheessä tapahtuvan lapsen kaltoinkohtelun riskioiden tunnistaminen \(Hotus\)](#)
- [Äitiys- ja lastenneuvola: Väkivallan ehkäisy – tue, tunnista ja puutu varhain \(Terveysportti\)](#)

Kohtaaminen ja puheeksiotto, psykososiaalinen tuki

- [Työkalu keskusteluun lapsen tai nuoren kanssa väkivaltaepäilystä \(Barnahus\)](#)
- [Tiedä & toimi - seksuaaliväkivaltaa kokeneen nuoren tukeminen \(Barnahus\)](#)
- [Tiedä & toimi - Näin tuet seksuaaliväkivaltaa kokeneesta nuoresta huolehtivaa aikuista \(Barnahus\)](#)
- [Miten kohdata 12–19-vuotias nuori, jonka epäillään kokeneen seksuaaliväkivaltaa? \(Barnahus\)](#)
- [Psykososiaaliset menetelmät lasten traumaattisten kokemusten käsittelyyn \(THL\)](#)
- [Tunne- ja turvataitokasvatus \(Oulun kaupunki\)](#)

Esitutkinta ja rikosprosessi

- [Lapseen kohdistuneen rikosepäilyn esitutkinta \(Barnahus\)](#)
- [Tietoa rikosprosessista, esitutkinnasta ja tukipalveluista \(Rikosuhripäivystys\)](#)
- [Lapsi tai nuori oikeudessa \(Tuomioistuin\)](#)
- [Lapsi- ja nuorisorikostutkinnan käsikirja \(Poliisihallitus, Barnahus\)](#)

Lapsen suojelu, lapsen etu

- [Lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta - perehdytyspaketti sosiaalityöntekijöille \(Barnahus-verkkosivu\)](#)
- [Vaativa erotyö: 10. Lapsen turvallisuutta ja hyvinvointia uhkaavien riskitekijöiden arviointi \(Ensi- ja turvakotien liitto\)](#)
- [Selvitys lapsen suojelutarpeen arviointikäytännestä epäiltäessä lapseen kohdistuvaa väkivaltaa \(Ståhlberg, THL 2024\)](#)
- [Väkivallan kysymysten haastavuus lastensuojelussa - apua riskinarvioinnin välineestä? \(Ståhlberg, ym. 2024\)](#)

Lapsen fyysinen terveys, arviointi ja tutkiminen

- [Lapsen terveydentilan arvioiminen väkivaltaepäilyn yhteydessä \(Barnahus\)](#)
- [Mitä teen, kun epäilen lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa? \(Duodecim\)](#)
- [Lapsen ja nuoren seksuaalinen käytös \(Barnahus\)](#)
- [Lapsen aggressiivisuus ja väkivaltaisuus \(Terveyskirjasto\)](#)

Keskusteltaessa turvallisuudesta lapsen/nuoren ja vanhempien kanssa voi käyttää apuna

- [Turva10- perehdytys \(Ensi- ja turvakotien liitto\)](#)
- [Väkivalta ja laiminlyönti kasvatuksessa - tunnista, puutu ja auta \(Ensi- ja turvakotien liitto\)](#)
- [Tunne- ja turvataitoja lapsille - oppimateriaali 5-11-vuotiaille \(THL\)](#)
- [Nuoret verkossa - Kasvattajan opas kyberrikosten ehkäisyyn ja vastuulliseen verkkokäyttämiseen \(Poliisi\)](#)
- [Lapsi sosiaalisessa mediassa \(MLL\)](#)
- [Materiaalia nuorille \(Suojellaan lapsia ry\)](#)

Lomakkeita

- [Lapsiin kohdistuneiden rikosepäilyjen ilmoituslomake \(THL\)](#)
- [Kehonkarttalomake PAKE \(THL\)](#)
- [Lähisuhdeväkivallan ehkäisy - lomakkeet ja työkalut \(THL\)](#)

Toimijoita ja lisätietoa

- [Rikosuhripäivystys](#)
- [Väestöliitto: Ammatillaiset](#)
- [Mannerheimin lastensuojeluliitto: Ammatillaisille](#)
- [Suojellaan lapsia ry: Aineistopankki](#)
- [Pelastakaa lapset: Lasten suojeleminen](#)
- [Ensi- ja turvakotien liitto: Ammatillaisille](#)

[Palaa sisällysluetteloon](#)

15. Lähteet

Verkkolähteet:

Aalto-Setälä ym (2020) Psykoedukaatio lapselle, nuorelle ja vanhemmalle. THL oppaassa Kouluikäisten mielenterveysongelmien tuki ja hoito perustason palveluissa. THL. <https://www.julkari.fi/handle/10024/147334>

Aronen E. Lasten häiriökäyttäytyminen. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 2016;132(10): 961-6. <https://www.duodecimlehti.fi/duo13145>

Barnahus-laatustandardit. Suuntaviivat monialaisen viranomaisyhteistyön toiminnalle lapsiuhrien ja -todistajien auttamiseksi. Promise. https://www.barnahus.eu/en/wp-content/uploads/2020/02/FI_StandardsSummary_FINAL.pdf

Istanbulin sopimus 53/2015. Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta. <https://www.finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimussarja/2015/53>

Joki-Erkkilä & Peltola (2020) Lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikosepäilyn selvittely erikoissairaanhoidossa. Yleiskatsaus. Suomen Lääkärilehti 2020;75(46):2450-2455. <https://www.laakarilehti.fi/pdf/2020/SLL462020-2450.pdf>

Lanzaroten sopimus 88/2011. Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan. <https://www.finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimussarja/2011/88>

Poliisihallitus (2026) Lapsi- ja nuorisoriikostutkinnan käsikirja. Poliisihallituksen julkaisusarja 3/2026. <https://poliisi.fi/documents/25235045/42553324/Lapsi-ja-nuorisoriikostutkinnan-kasikirja-2026-web.pdf/6ffc8802-5273-e3f6-87b8-ff4047b034f1?t=1778589391415>

STM (2025) Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä vuosille 2026–2033. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2025:13. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/server/api/core/bitstreams/39619f17-7d02-4e9f-b0c6-5a1e38d5b34c/content>

THL lastensuojelun ohjeet. <https://thl.fi/ohjeita-ammattilaisille/lastensuojelun-ohjeet#lastensuojelun-ohjeet>

Yhtenäiset kiireettömän hoidon perusteet 2019. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:2. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161496>

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. <https://www.finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimussarja/1991/60>

Muut lähteet:

Aronen, E., & Suomalainen, L. (2016). Traumaperäiset stressihäiriöt ja sopeutumishäiriöt. teoksessa K. Kumpulainen, E. Aronen, H. Ebeling, E. Laukkanen, M. Marttunen, K. Puura, & A. Sourander (toim.), Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria (1. p., Sivut 336-344). Duodecim.

Holopainen & Lyytikäinen & Niskanen (2018) Selvittävä haastattelu. Teoksessa Hyvärinen & Pösö toim. Lasten haastattelu lastensuojelussa. PS-kustannus.

Valokuvat sivuilla 3, 8 ja 24:
Tiina Mäki / OYS valokuvaus

Barnahus